

SANATSAL İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ KILAVUZU

YAZARLAR

Pelin Başaran

Yrd. Doç. Dr. Ulaş Karan

YAYINA HAZIRLAYANLAR

Asena Günal

Pelin Başaran

TASARIM VE UYGULAMA

Fevkalade www.fevkalade.net

BASKI

A4 Ofset

Oto Sanayi Sitesi, Yeşilce Mah. Donanma Sok. No:16

Kağıthane 34418 İstanbul

0212 281 64 48

İstanbul, Şubat 2016

Sanatsal İfade Özgürlüğü Kılavuzu, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi ile Siyah Bant'ın ortak çalışması sonucunda hazırlanmıştır.

Kılavuzun ana destekçisi İsveç Başkonsolosluğu'na teşekkür ederiz.

Bu yayını Sivil Düşün AB Programı Aktivist Desteği kapsamında Avrupa Birliği desteği ile hazırlanmıştır.

Bu yayının içeriğinin sorumluluğu tamamıyla Siyah Bant'a aittir ve AB'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ İNSAN HAKLARI ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ

2000 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi bünyesinde kurulmuş bir akademik birim olarak insan hakları hukukunun her alanında eğitim ve araştırma faaliyetleri yürütmektedir.

<http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr>

SİYAH BANT

Siyah Bant, Türkiye’de sanatta sansürün aktörlerini ve yöntemlerini araştırmak, internet sitesi ve yayın aracılığıyla belgelemek ve sanatsal ifade özgürlüğü hakkını savunmak amacıyla 2011 yılında kurulan bir girişimdir.

www.siyahbant.org

Kılavuzu ücretsiz temin edebileceğiniz mekânların tam listesine ve kılavuzun dijital baskısına www.siyahbant.org adresinden ulaşabilirsiniz.

İÇİNDEKİLER

- 7 Başlarken
- 8 Kılavuzdan Nasıl Faydalanabilirsiniz?
- 10 Sansür Nedir?

HUKUKİ ARKA PLAN

- 11 1. Sanatsal İfade Özgürlüğünün Kapsamı
 - 12 A- Sanatsal İfade Özgürlüğü Nedir?
 - 13 B- Sanatsal İfade Özgürlüğünden Kimler Yararlanabilir?
 - 14 C- Hangi İfadeler Sanatsal İfade Özgürlüğü Kapsamındadır?
 - 15 D- Tüm Sanat Disiplinleri Sanatsal İfade Özgürlüğü Kapsamında mıdır?
 - 15 E- Siyasi Eleştiri Amaçlı Sanat Eserleri İfade Özgürlüğü Kapsamında mıdır?
 - 16 F- Müstehcen Nitelikli Sanat Eserleri İfade Özgürlüğü Kapsamında mıdır?
 - 17 G- Din ve İnançlar Bir Sanat Eserine Konu Olabilir mi?
 - 18 H- Nefret Söylemi Niteliğindeki Sanat Eserleri İfade Özgürlüğü Kapsamında mıdır?
- 19 2. Sanatsal İfade Özgürlüğüne İlişkin Ulusal ve Uluslararası Düzenlemeler
 - 20 A- Devlet Sanatsal İfade Özgürlüğüne Müdahale Edebilir mi?
 - 21 B- Sanatsal İfade Özgürlüğü Açısından Devletin Ne Gibi Yükümlülükleri Vardır?
 - 22 C- Türkiye Sanatsal İfade Özgürlüğü ile İlgili Hangi Uluslararası Sözleşmelere Taraftır?

PRATİK BİLGİ VE ÖNERİLER

- 23 3. Hak Arama Yolları
 - 25 A- Yargısal Başvuru Yollarını Kullanmadan Önce Hakkınızı Nasıl Arayabilirsiniz?
 - 25 1. İdari başvuruda bulunabilirsiniz
 - 25 2. Yargısal-benzeri yollara başvurabilirsiniz
 - 2.1 TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu
 - 2.2 İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları
 - 2.3 Kamu Denetçiliği Kurumu
 - 2.4 Türkiye İnsan Hakları Kurumu
 - 30 B- Yargısal Başvuru Yollarını Kullanarak Hakkınızı Nasıl Arayabilirsiniz?
 - 32 C- Yargısal Yollara Başvururken Hukuki Yardım Alabilir misiniz?
 - 1. Ücretsiz olarak bir avukatın uzmanlığından yararlanma
 - 2. Yargılama masraflarından muafiyet
 - 34 D- Uluslararası Başvuru Yolları Nelerdir?

İÇİNDEKİLER

PRATİK BİLGİ VE ÖNERİLER

35 4. Olası İhlal Durumları ve Yapabilecekleriniz

- 36 A- Sanat etkinliğiniz bir kamu kurumu (Valilik, Kaymakamlık, Belediye veya
- Üniversite) tarafından engellendi veya yasaklandıysa..
- 38 B- Sanat eserinizi veya etkinliğiniz sebebiyle hakkınızda Savcılık tarafından
- soruşturma başlatılırsa...
- 39 C- Eseriniz veya düzenlediğiniz etkinlik nedeniyle hakkınızda ceza davası
- açıldıysa...
- 40 D- Eseriniz nedeniyle tanımadığınız kişiler tarafından tehdit ediliyorsanız...
- 41 E- Eserlerinize veya eserleriniz nedeniyle size fiziksel saldırı olursa...
- 43 F- Sanat etkinliğiniz kolluk güçleri (polis, jandarma, zabıta) tarafından keyfi
- biçimde engellenirse...
- 44 G- Sanat etkinliğiniz gerçek veya özel hukuk tüzel kişileri (kültür merkezi,
- galeri, vs.) tarafından engellenirse...
- 45 H- Kültür ve Turizm Bakanlığı veya başka bir resmî kuruma yaptığınız fon
- başvurusu keyfi gerekçelerle reddedilirse...
- 46 I- Filminiz Kayıt ve Tescil Belgesi (Eser İşletme Belgesi) olmadığı gerekçesiyle
- daha önce katılması uygun görülmüş olan bir festival programından
- çıkarılırsa...
- 48 J- Özel bir kurum tarafından düzenlenen ve küratör tarafından tasarlanan
- bir sergiden, festivalden, eserinizi sanatsal tercihler dışında herhangi bir
- kaygıdan dolayı çıkarılırsa veya eserinize müdahale edilirse...

50 5. Mücadele Alanı Olarak Sanatsal İfade Özgürlüğü

53 6. Ekler

- 54 A- Sözlük
- 57 B- Sanatsal İfade Özgürlüğü ile İlgili Mevzuat
- 60 C- İlgili Kurumların İletişim Bilgileri

BAŞLARKEN

Sanatsal İfade Özgürlüğü Kılavuzu, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi ile Siyah Bant'ın yürüttüğü ortak proje kapsamında hazırlanmıştır.

Türkiye'deki sanatçıların ve sanat kurumlarının sanatsal ifade özgürlüğü haklarının korunması ve geliştirilmesine destek olmak amacıyla hazırlanan bu kılavuz, sanatsal ifade özgürlüğü hakkının ihlal edilmesi durumunda sanatçıların, sanat kurumlarının ve ilgili diğer kişilerin haklarını nasıl arayabileceklerine dair önerilerin yer aldığı bir başvuru kaynağı niteliğindedir.

Siyah Bant, sanatta sansür vakalarını araştırdığı ve raporladığı web sitesi ile yürüttüğü tematik araştırma projelerinin yanı sıra iki araştırma kitabı yayınladı. İlk kitapta sanatta sansürün yöntemleri ve aktörleriyle ilgili çeşitli değerlendirme yazıları ve vaka örnekleri yer alıyordu. İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Ulaş Karan tarafından kaleme alınan ikinci kitap ise, sanatta ifade özgürlüğü ile ilgili mevzuatı incelemek, sorunları tespit etmek ve önerilerde bulunmak amacıyla, hukukçular, akademisyenler ve sanatçılarla ve yine İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi ortaklığı ile yürütülen çalıştayların ve araştırmanın sonuçlarını sunuyordu.

Siyah Bant'ın üçüncü yayını olan bu Kılavuz ise okuyucuları sanatsal ifade özgürlüğü hakkı konusunda bilgilendirmekte; sanatta sansürle mücadele için mevcut hukuk sistemi içerisinde ve insan hakları aktivizmi çerçevesinde hak arama yollarına dair pratik bilgiler sunmaktadır. Kılavuzda sanat özgürlüğü, sanatsal ifade özgürlüğü çerçevesinde değerlendirmiştir. Siyah Bant'ın kuruluş amaçlarından biri, sansürle mücadele için sanatçılar, sanat kurumları, hukukçular ve insan hakları savunucuları arasında bir dayanışma ağı oluşturmak ve diğer insan hakları mücadele alanlarındaki benzer taktik ve stratejileri inşa etmektir. Kılavuzun hazırlanmasında izlenen yöntem ve hedef kitlesi buna göre belirlenmiştir.

Kılavuzun hazırlanma sürecinde fikir ve önerilerini paylaşan Av. Fikret İlkiz, Av. Tora Pekin, Yrd. Doç. Dr. Yalçın Tosun, Av. Bürgehan Emrağ'a, projeyi destekleyen İsveç Başkonsolosluğu ve Sivil Düşün AB Programı Aktivist Desteği'ne ve deneyimlerini paylaşan tüm sanatçılara ve sanat kurumlarına teşekkür ederiz.

Pelin Başaran

Yrd. Doç. Dr. Ulaş Karan

KILAVUZDAN NASIL FAYDALANABİLİRSİNİZ?

Kılavuzun içeriği, Siyah Bant'ın yürüttüğü araştırmalarda elde ettiği bilgiler, sanatçılar ve sanat kurumları ile yapılan görüşmelerde aktarılanlar ve Siyah Bant'ın davetiyle biraraya gelen hukukçuların hak arama yollarına dair yaptıkları öneriler temel alınarak oluşturuldu.

Kılavuz, her sanat disiplininin sanatçıların, sanat kurumlarının, insan hakları savunucularının, hukukçuların ve aktivistlerin yararlanmasına yönelik olarak hazırlandı. Bu kılavuzdaki bilgiler rehberliğinde, sanatçı ve sanat kurumu olarak sanatsal ifade özgürlüğü hakkınızı koruyabilir, hukukçu iseniz hak ihlaline uğrayanlara uzman desteği verebilir, insan hakları aktivisti iseniz sansüre karşı verilen hak mücadelelerini aktif olarak destekleyebilirsiniz. Başka bir deyişle, herkes kendisinin ve çevresindekilerin hakkını korumak için bu kılavuzdan faydalanabilir.

Kılavuzda sanatçıların ve kurumların en çok karşılaştıkları sanatsal hak ihlallerinden bazıları, örnek vakalar haline getirildi ve bu durumlarda hak sahiplerinin haklarını nasıl arayabileceklerine dair önerilerde bulunuldu. Bu örnek durumlar, yeni deneyimlerle çoğaltılabilir. Ayrıca mevzuattaki değişikliklerle hak arama usûlü değişebilir veya mevzuat içinden farklı savunuculuk imkânları açılabilir. Bu tür değişiklikler kılavuzun dijital baskısına yıllık güncellemelerle dahil edilecektir. Bu sebeple, herhangi bir başvuru yöntemine karar vermeden önce kılavuzun güncel dijital baskısına bakınız.

Kılavuzda yer alan hak ihlallerinden biri başınıza geldiyse, harekete geçmeden önce kılavuzdan edindiğiniz bilgiyi avukatınızla teyit etmenizi ve avukat yardımı almadan adım atmamanızı öneririz. Eğer avukatınız yoksa Siyah Bant ile iletişime geçebilirsiniz. Ayrıca hukuki destek alabilmek ve avukat hizmetinden faydalanabilmek amacıyla kılavuzda belirtilen koşulları yerine getirmek kaydıyla, ikamet ettiğiniz şehirdeki baroya başvurabilirsiniz.

Kılavuz sanatsal ifade özgürlüğünün hukuki arka planı ve pratik bilgi ve önerilerin yer aldığı iki ana bölümden ve toplam beş alt bölümden oluşmaktadır:

İlk bölümde, sansürün gerekçeleri olarak öne sürülen siyasi eleştiri, müstehcenlik, din ve inançlar gibi ifade türleri sanatsal ifade özgürlüğü çerçevesinde değerlendirilip ve sanatsal ifade özgürlüğünün tanımı ve kapsamı anlatılıyor.

Sanatsal ifade özgürlüğüne ilişkin ulusal ve uluslararası düzenlemeler ile ilgili ikinci bölümde, devletin yükümlülükleri ve ifade özgürlüğüne müdahale yetkisinin sınırları belirtildikten sonra, Anayasa ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerdeki ilgili maddeler ile bu yasal düzenlemeler arasındaki hiyerarşi açıklanıyor.

Üçüncü bölümde, bir hak ihlali ile karşılaşmanız halinde başvurabileceğiniz hukuki hak arama yolları anlatılıyor. Başvurabileceğiniz yargısal benzeri kurullar, yargısal yollar ve uluslararası mekanizmalar hakkında detaylı bilgi veriliyor. Ayrıca ücretsiz avukatlık hizmetinden faydalanmak için hangi koşulları yerine getirmeniz gerektiği özetleniyor.

Olası ihlal durumları ve yapabilecekleriniz başlıklı dördüncü bölümde, sıkça karşılaşılan sansürlerden yola çıkarak oluşturulmuş örnek vakalar ve bu durumlarla karşılaşmanız halinde izleyebileceğiniz yollar anlatılıyor.

Beşinci bölümde, sanatsal ifade özgürlüğü alanında daha uzun süreli bir mücadeleyi nasıl yürütebileceğinize ve savunuculuk çalışmalarına nasıl katılabileceğinize dair öneriler yer alıyor.

Sondaki ekler bölümünde ise hukuki terimlerin açıklandığı bir sözlük, ilgili Anayasa ve uluslararası sözleşmelerdeki maddelerin listesi ve hak ihlalleri durumlarında başvurabileceğiniz ulusal ve uluslararası mecraların iletişim bilgileri yer alıyor.

SANSÜR NEDİR?

Sansür dar anlamda devletin sanat eserlerini önceden denetlemesi ve eserlerin gösterimlerini engellemesi anlamında kullanılır. Genelde bu tanım, devlet dışı aktörlerin veya üçüncü şahısların yaptırımlarını içermez. Siyah Bant'ın çalışmalarında ise sansür devlet müdahaleleri ile sınırlandırılmayarak, şemsiye bir kavram olarak kullanılıyor.

Sansür kavramı;

a) Cezalandırma, yasaklama, soruşturma, hedef gösterme, tehdit etme, korkutma, aşağılama, engelleme, fiziki ve sözlü saldırı, gayrimeşrulaştırma, ötekileştirme gibi yöntemleri,

b) Devlet kurumları, politikacılar, bürokratlar, politik gruplar, siyasi partiler, devletin çıkarını gözeten bireyler, kolluk kuvvetleri, mahalle örgütlenmeleri, dinî kurumlar, kültür-sanat kurumları, küratörler, meslek örgütleri, sektör temsilcileri, medya kuruluşları, fon veren kuruluşlar gibi aktörlerin müdahalelerini kapsamaktadır.

Başka bir deyişle, sansür kavramı sanatsal ifadenin sadece devlet tarafından yasal yollarla yasaklanmasını değil, farklı aktörler tarafından sanat eserlerinin üretimini ve gösterimini engelleyen, yasaklayan ve kısıtlayan süreçleri kapsayacak şekilde tanımlanmıştır.

Siyah Bant'ın yaptığı çalışmalarda, sanatçılara ve sanat kurumlarına yönelik tehdidin daha sık rastlanan bir sessizleştirme yöntemi olduğu görülmüştür. Hedef gösterme ve korkutma, son yıllarda en cesaret kırıcı sansür yöntemleri arasında yer almaktadır.

HUKUKİ ARKA PLAN

1 SANATSAL İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN KAPSAMI

A. SANATSAL İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ NEDİR?

Sanatsal ifade özgürlüğü, insan hakları alanında ifade özgürlüğü ve kültürel haklar bağlamında koruma altına alınmıştır. Sanat özgürlüğü söz konusu olduğunda; ifade özgürlüğü, sanatçının özgürce çalışmalarını yürütebilmesini veya sanat eserlerinin yaygınlaştırılmasını ve bunun devlet veya başka bir kişi tarafından müdahaleye uğramamasını, kültürel haklar ise sanatçının veya sanat eserlerinin devlet tarafından desteklenmesi ve sanat eserlerine ulaşmak isteyen kişilerin eserlere erişim hakkını güvence altına alır.

Günümüzde ifade özgürlüğü ilk kuşak haklar arasında, kültürel haklar ise ikinci kuşak haklar arasında yer alır. İlk kuşak haklar tarihsel olarak daha önce ortaya çıkmıştır. Bu haklar devlete karışmama veya engellememe gibi yükümlülükleri, ikinci kuşak haklar ise devletlerin eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve barınma hakkı gibi hakların hayata geçirilmesini konu eden olumlu yükümlülükleri getirir. İlk kuşak haklar ikinci kuşak haklara göre daha fazla koruma görür. Aralarında bir hiyerarşi olmamakla birlikte, fiilen ifade özgürlüğüne daha fazla, kültürel haklara ise daha az koruma sağlanmaktadır.

Bu kılavuzda sanat özgürlüğü ifade özgürlüğü açısından değerlendiriliyor. İfade özgürlüğü büyük ölçüde eleştiri özgürlüğünün güvence altına alınmasını hedefler ve bir ifadenin sert olması bu nedenle doğal karşılanır. İfade özgürlüğünün anlamı üzerine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) 1976 tarihli *Handyside v. Birleşik Krallık* kararı bir dönüm noktası teşkil eder. Bu kararda gençleri toplumsal normları sorgulama yönünde teşvik etmeyi amaçlayan ve içerisinde cinsellik, uyuşturucu, alkol ve sigara ile ilgili bilgilere de yer veren *Küçük Kırmızı Okul Kitabı* adlı kitap için uygulanan yaptırımların ifade özgürlüğünün ihlali olup olmadığı değerlendirilmiştir. Mahkeme ifade özgürlüğünün ihlal edilmediğine karar vermiştir. Ancak o tarihte kurulu bulunan Avrupa İnsan Hakları Komisyonu tırnak içinde yer alan ifade özgürlüğü tanımını kullanmıştır. Bu tanım o nedenle diğer AİHM kararlarında kullanılıyor. İfade özgürlüğü “toplumun ilerlemesi ve her insanın gelişmesi için esaslı koşullardan biri olan demokratik toplumun asıl temellerinden birini oluşturmaktadır.” “İfade özgürlüğü... yalnızca lehte olduğu kabul edilen veya zararsız ya da ilgilenmeye değmez görülen bilgi veya düşünceler için değil, aynı zamanda devletin veya nüfusun bir bölümü için saldırgan, şok

edici veya rahatsız edici bilgi ve düşünceler için de uygulanır. Bunlar, çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin gerekleridir; bunlar olmaksızın *demokratik toplum olmaz*” (*Handyside v. Birleşik Krallık*, Başvuru No. 5493/72, Karar tarihi 07.12.1976, paragraf 49).

Bu karar, sanat eserlerinin “saldırgan, şok edici veya rahatsız edici” olsa da ifade özgürlüğünün korumasından yararlanmasında gerektiğini anlatıyor. Sanatsal çalışmalar birden çok anlama gönderme yapımları, ortaya koydukları mesajın tespitinin kolay olmaması ve yorumunun kişiden kişiye değişebilmesi gibi nedenlerle ifade özgürlüğünün diğer kategorilerinden farklılaşabilir. Siyasi, akademik veya ticari ifadeler söz konusu olduğunda ifadenin taşıdığı anlam çoğunlukla farklı yorumlara izin vermeyen bir içeriğe sahiptir. Ayrıca sanatsal ifadeler belirtilen ifade türlerine göre çoğunlukla daha “kışkırtıcı” veya “rahatsız edici” olabilir. Bu nedenle ifade özgürlüğü kavramının yanı sıra sanatsal ifade özgürlüğü kavramı kullanılabilir.

B. SANATSAL İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNDEN KİMLER YARARLANABİLİR?

İfade özgürlüğünün, dolayısıyla sanatsal ifade özgürlüğünün öznesi herkeştir. Başka bir deyişle, bu haktan herkes yararlanabilir. Hakkın öznesi bakımından önceden belirlenmiş kategorik bir sınırlama yoktur. Gerçek veya tüzel kişi ya da dil, din veya inanç, ırk veya etnik köken, cinsiyet, cinsel yönelim vs. ayrımı yapılmaksızın herkes için geçerli ve herkesin önceden izin almaksızın kullanabileceği bir haktır.

Sanatsal ifade özgürlüğüne yönelik müdahaleler yalnızca eseri yaratan kişiyi değil, eserin yaratılmasında katkısı olan, çoğaltılması ve yaygınlaştırılmasında rol oynayan diğer kişileri de etkiler. Hatta sanat eserine erişimi engellendiği ve bu nedenle kültürel yaşama katılım hakkına müdahale edildiği için sanat eserinin izleyicileri de etkilenebilir. Dolayısıyla sanatsal ifade özgürlüğünün mağdurları açısından ifade özgürlüğü bu noktada geniş kapsamlı bir koruma sağlar.

C. HANGİ İFADELER SANATSAL İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ KAPSAMINDADIR?

İfade özgürlüğünden yararlanan kişiler gibi ifade türleri bakımından da bir sınırlama söz konusu değildir. Her türlü ifade (sanatsal, siyasi, akademik, ticari, dinî, ahlâki vs.) ifade özgürlüğünün koruması altındadır. Bir ifadenin siyasi bir kaygıyla üretilip üretilmediği, estetik açıdan “değersiz” ya da “topluma yararsız” olması veya “ticari amaç” taşıması ifade özgürlüğünden yararlanmasını engellemez. Sanatçılar veya sanat eserleri bakımından da bu durum geçerlidir.

AIHM bir romanda yer alan bazı ifadeler nedeniyle kitap hakkında toplatma kararı verilmesini değerlendirdiği *Alınak v. Türkiye* kararında “...10. madde, özellikle bilgi ve fikir edinme ve yayma özgürlüğü kapsamında, kültürel, siyasi ve sosyal bilgi ve fikirlerin değiş tokuşuna katılma fırsatı yaratan sanatsal ifade özgürlüğünü de içermektedir. Sanat eserleri yaratan, sergileyen veya dağıtan kişiler demokratik bir toplum için büyük önem taşıyan fikir ve görüşlerin yayılmasına katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle Devletin... ifade özgürlüğüne gereksiz müdahalelerde bulunmama yükümlülüğü söz konusudur...” diyerek sanatsal ifadelere ayrıcalıklı bir yer vermiştir (*Alınak v. Türkiye*, Başvuru No. 40287/98, Karar tarihi 29.03.2005, paragraf 42).

Sanatsal ifade farklı kişi ve kurumlara yönelik eleştirileri içerebilir. Bu eleştirilerin yöneldiği kişi veya kurum bakımından ifade özgürlüğünün sağladığı koruma en genişten en dar doğru aşağıdaki şekildedir. Bu piramit, devlete, hükümete ve yargısal işlev görmeyen diğer devlet kurumlarına yönelik eleştirilerin ifade özgürlüğü hakkı kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini gösteriyor.

Yargı organlarına yönelik eleştiriler

Sıradan kişilere yönelik eleştiriler

Kamu görevlilerine yönelik eleştiriler

Siyasetçiler ve üst düzey bürokratlara yönelik eleştiriler

Devlete, hükümete ve yargısal işlev görmeyen diğer devlet kurumlarına yönelik eleştiriler

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNDEN
KORUMA GÖRMEZ

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNDEN
KORUMA GÖRÜR

D. TÜM SANAT DİSİPLİNLERİ İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ KAPSAMINDA MIDIR?

İfade özgürlüğüne sağlanan koruma, yalnızca içerik açısından değil bilgi ve düşüncelerin dile getirildiği, iletildiği ve bunlara ulaşıldığı farklı biçim ve araçlar açısından da geniş kapsamlıdır. İfadenin yazılı veya sözlü ya da görüntülü veya sesli olarak yaygınlaştırılması, resim, kitap, gazete, film, müzik, pankart, broşür gibi herhangi bir araçla ve herhangi bir içerikte dile getirilmesi mümkündür.

Sanatsal ifade özgürlüğü bakımından da aynı durum geçerlidir ve tüm sanat disiplinleri ifade özgürlüğü korumasından aynı şekilde yararlanır. Birleşmiş Milletler Özel Raportörü Farida Shaheed'in hazırladığı "Sanatsal İfade ve Yaratıcılık Özgürlüğü Hakkı" başlıklı raporda da "içeriğinin kutsal veya dünyevi, politik veya apolitik olmasından ya da toplumsal meseleleri konu edinip edinmemesinden bağımsız olarak, estetik ve/veya sembolik boyut taşıyan, resim ve çizim, müzik, şarkı ve dans, şiir ve edebiyat, tiyatro ve sirk, fotoğraf, sinema ve video, mimari ve heykel, performans ve kamusal alan müdahaleleri de içeren ancak bunlarla sınırlı olmayan farklı mecraları kullanan ifade biçimleri göz önünde" bulundurulmuştur. Rapor "sanatsal faaliyetin; sanatsal ifade ve kreasyonların yaratım, prodüksiyon, dağıtım ve yaygınlaştırmasına katkıda bulunan ve bu aşamalarda görev alan tüm kişileri kapsayan birçok aktöre bağlı olduğunu ve sadece sanatçıya indirgenemeyeceğini" öne sürer.¹

E. SİYASİ ELEŞTİRİ AMAÇLI SANAT ESERLERİ İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ KAPSAMINDA MIDIR?

Hükümeti sert bir şekilde eleştirebilir misiniz?

İfade türleri bakımından bazı ifadeler diğerlerine göre daha fazla koruma görür. Hukuken en geniş koruma siyasi ifadelere sağlanır. AİHM'ye göre siyasi tartışma özgürlüğü tüm demokratik sistemlerin temel ilkesidir ve hükümetler hem en ağır eleştirilere hoşgörü göstermek, hem de öngördükleri sınırlayıcı önlemlerin ifade özgürlüğü

1 Kültürel Haklar alanında BM Özel Raportörü'nün Raporu, Farida Shaheed, 14 Mart 2013, http://www.cdc-ccd.org/IMG/pdf/The_right_to_freedom_of_artistic_expression_and_creativity.pdf

üzerinde caydırıcı etki doğurmasını engellemekle yükümlüdür. Kamusal organların denetimi bir yurttaşlık görevidir ve yurttaşların bu görevi yerine getirirken ağır ve sert bir üslûp kullanması mümkündür. Hükümet kendisine yöneltilen ağır ve sert eleştirilere etkili bir şekilde cevap verebilecek avantajlı bir konumdadır. Bu nedenle, siyasi ifadelere yönelik devlet kaynaklı müdahaleler kabul görmemelidir.

Siyasetçileri sert bir şekilde eleştirebilir misiniz?

Siyasetçilere yönelik eleştirilerin sınırı özel kişiler için olandan daha geniştir ve bu durum günümüzde yerleşik bir ilke haline gelmiştir. AİHM'ye göre, siyasetçiler özel kişilerin aksine basın ve halkın yakından denetimine açık olmayı ve kamuoyunca tanınan kişiler olmayı bilerek tercih eder. Bu nedenle, kendilerine yöneltilen eleştirilere daha geniş bir hoşgörü göstermek durumundadır.

Sanatsal ifadeler siyasi ifade olarak nitelendirildiğinde sağlanan korumanın kapsamı daha geniş olmalıdır. Dolayısıyla siyasi içerikli sanatsal ifadelerin başka içeriğe sahip sanatsal ifadelerden daha fazla koruma görmesi beklenir.

Türkiye'de karikatür sanatçıları karikatürün siyasi eleştirel niteliğinden dolayı sık sık yasal müdahale ile karşılaşılıyor. Oysa, siyasi nitelikli karikatürler aynı şekilde ifade özgürlüğünün korumasından yararlanmalıdır. AİHM bir kararında hicivle ilgili şu saptamada bulunmuştur: “Hiciv sanatsal bir ifade biçimi ve toplumsal bir eleştiridir ve mübalağa ile gerçekliğin tahrifi biçiminde özünde mevcut olan özellikleri nedeniyle doğal olarak kışkırtmayı ve tahrik etmeyi amaçlar” (*Vereinigung Bildender Künstler v. Austria*, Appl. No. 68354/01, 25.01.2007, para. 31). Bu nedenle karikatüre içkin olan hiciv ve kışkırtma, şiddete tahrik veya kışkırtma niteliğinde olmadığı sürece ifade özgürlüğünden yararlanır.

F. MÜSTEHCEN NİTELİKLİ SANAT ESERLERİ İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ KAPSAMINDA MIDIR?

Müstehcen nitelikli sanatsal ifadeler, bu konuda farklı görüşler olsa da, ifade özgürlüğü kapsamında koruma görür. Örneğin cinsel ilişkiyi görselleştiren bir çalışma dahi ifade özgürlüğünden yararlanır. Bu noktada eserin sergilenmesinde yaş sınırı getirilmesi şeklinde müdahale gerçekleşebilir. Bunun ötesine geçen müdahaleler ifade özgürlüğüne aykırıdır.

AlHM'nin kararlarından biri, bu tür müdahalelerin ifade özgürlüğü hakkı ihlali sayılmasına örnek oluşturur. AlHM, Guillaume Apollinaire'in *On Bir Bin Kırbaç* adlı kitabı hakkında erotik içeriği nedeniyle toplatma kararı verilmesi ve romanın yayıncısına para cezasına hükmedilmesi ile ilgili bir başvuruda, Türkiye'nin ileri sürdüğü ahlâkın korunması gerektiği argümanı karşısında sanatsal ifade özgürlüğüne ağırlık vermiştir. Mahkeme, söz konusu romanın Avrupa edebi mirasının parçası olduğunu ve yazarının uluslararası üne sahip olduğunu, romanın çok sayıda dile çevrilerek yine çok sayıda ülkede hem elektronik kitap hem de basılı olarak yayınlanmış olduğunu, romanın yazarının vatandaşı olduğu ülkede prestijli bir koleksiyon içinde yayınlanmış olduğunu ve belirli bir dili konuşan bir halkın bu tür bir mirasın parçası olan bir çalışmaya erişimden mahrum bırakılmaması gerektiğini belirterek ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine hükmetmiştir (*Akdaş v. Türkiye*, Başvuru. No. 41056/04, Karar tarihi: 16.02.2010, para. 28-30).

G. DİN VE İNANÇLAR BİR SANAT ESERİNE KONU OLABİLİR Mİ?

Sanat eserlerine yönelik müdahalelerde “dine küfür” veya “dine hakaret” sıkça kullanılan gerekçeler arasında yer alıyor. Kutsal addedilen metinlere gönderme yapan, dinî sembolleri kullanan, kutsallığı veya dini sorgulayan, sembol ve metinlerin ortodoks olmayan bir yoruma tabi tutulmasını öneren, dinî liderlerin iktidarlarını suistimal ettiklerini belirten veya bu kişilerin siyasi partilerle ilişkilerini sorgulayan veya dinî aşırılığı eleştiren sanatsal çalışmalar bu kapsamda müdahale ile karşılaşabiliyor. Oysa bu tür eleştirileri içeren sanat eserleri nefret söylemi niteliğinde değilse, ifade özgürlüğünün korumasından yararlanmalıdır.

H. NEFRET SÖYLEMİ NİTELİĞİNDEKİ SANAT ESERLERİ İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ KAPSAMINDA MIDIR?

Nefret söylemi Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen 1997 tarihli ve R (97) 20 sayılı Tavsiye Kararı’nda “yabancı düşmanlığı, ırkçı nefret, Yahudi düşmanlığı ve hoşgörüsüzlük temelli diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her tür ifade biçimi” olarak tanımlanır.

Nefret söylemi, şiddete teşvik, kin ve düşmanlığa tahrik, soykırımın ve insanlığa karşı suçların inkârı gibi ifade kategorilerinin ifade özgürlüğü kapsamında yer alıp almadığı tartışmalı olsa da, günümüzde genel eğilim faşizm, ırkçılık, ayrımcılık, savaş propagandası veya nefret içerikli ifadelerin yarattıkları yıkıcı sonuçlar nedeniyle ifade özgürlüğünden yararlanmaması gerektiği yönündedir. Bu tür ifadelere yönelik müdahale ifade özgürlüğünün “olumlu” yönde sınırlanması olarak kabul edilir. Nefret içerikli ifadelerin mağdurlara yönelik şiddet olaylarını tahrik edebileceği ve bu tür ifadelere muhatap olan kişiler açısından zarar meydana getirebileceği kabul edilir. Nefret söylemi niteliğindeki ifadeler sert eleştiri sayılmamakta ve bu nedenle koruma görmemektedir. Nefret söylemine dair bir sınırlama, çarpıcı gelen, şoke eden, rahatsız eden bilgi ve düşüncelerin susturulması anlamını taşımaz.

Nefret söyleminin geçmişte yol açtığı insanlık dışı olaylar düşünüldüğünde, sınırlandırılması için ortaya bir fiilin çıkmasının beklenmesi yerine ifadenin tedbir olarak sınırlandırılması tercih edilir.

Nefret söylemi genellikle toplumda azınlık durumunda olan gruplara yönelir. Bu tür grupların mağdur olmalarını engellemek için devletin nefret söylemine karşı ciddi bir mücadele yürütmesi beklenir. Aksi durumda devlet, nefret söylemi içeren ifadelerin yayılmasından sorumlu tutulabilir.

HUKUKİ ARKA PLAN

2

**SANATSAL İFADE
ÖZGÜRLÜĞÜNE İLİŞKİN
ULUSAL VE ULUSLARARASI
DÜZENLEMELER**

A. DEVLET SANATSAL İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNE MÜDAHALE EDEBİLİR Mİ?

Sanat eserine müdahale, eserin oluşturulmaya başladığı andan, eserin kamuya arz edildiği ana kadar çeşitli aşamalarda ortaya çıkabilir. Bu noktada, gösterimin yasaklanması, esere el konulması gibi açık müdahaleler kadar, bir gösterimin ya da serginin ardından sanatçı aleyhinde dava açılması gibi müdahaleler de gündeme gelebilir. Bir sanatçının çok az ceza alması veya cezai yaptırımla karşılaşmayıp, örneğin cezasının ertelenmesi veya durdurulması, diğer bir deyişle yalnızca ceza tehdidi altında olması ya da yalnızca bir kişiye tazminat ödemek zorunda bırakılması da müdahale olarak görülmelidir. Sanatçıya veya sanat eserine müdahalenin fiziksel veya ekonomik baskı yoluyla da gerçekleşmesi mümkündür.

İfade özgürlüğü mutlak değil, sınırlanabilir bir haktır ve devlet bu yetkisini ancak belirli ölçütler çerçevesinde kullanabilir. Sanatsal ifade özgürlüğüne yönelik müdahalelerin hukuk kuralları ile düzenlenmiş olması, Anayasa'nın 26. maddesinde belirtilen meşru amaçlarla gerçekleştirilmesi ve demokratik bir toplumda zorunlu ve orantılı olması gerekir. Bu tür müdahalelerde, müdahalenin genel olarak ifade özgürlüğüne zarar vermemesi ve caydırıcı bir etkiye yol açmaması hedeflenir. Hükümetler hem kendilerine yönelik en ağır eleştirilere hoşgörü göstermek, hem de öngördükleri sınırlayıcı önlemlerin veya devlet dışı aktörlerin işlem ve eylemlerinin ifade özgürlüğü üzerinde caydırıcı etki doğurmasını engellemek zorundadır.

Anayasa'nın 27. maddesi sanatsal ifade özgürlüğünü ayrıca düzenler. Madde metnine göre “herkes... sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir”. 27. maddede sanat özgürlüğünü yayma hakkının cumhuriyetin temel niteliklerine yer veren Anayasa'nın 1, 2 ve 3. maddelerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılmayacağı belirtilmektedir. Bu gerekçeyle bir esere müdahale ederken yerine getirilmesi gereken koşullar vardır: Bu tür bir amacın varlığının ortaya konulması; müdahalenin hukuki dayanağının mevcut olması, başka bir deyişle keyfi değil, hukuken öngörülmüş olması; müdahalenin demokratik bir toplumda zorunlu olması ve müdahalenin mümkün olduğunca en hafif biçimde gerçekleştirilmesi, diğer bir deyişle orantılı olması gerekir. Bu koşullar yerine getirilmediği sürece yalnızca “Anayasa'nın 1, 2 ve 3. maddelerinin değiştirilmesi sağlanmak isteniyor” gerekçesiyle sanatsal ifade özgürlüğüne bir müdahalede bulunulamaz.

B. SANATSAL İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ AÇISINDAN DEVLETİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ NELERDİR?

Hem insan haklarını ihlal etmekten kaçınma hem de bireyleri diğer bireylerin ihlallerinden koruma görevi devletin yükümlülüğündedir. Bu durum sanatsal ifade özgürlüğü açısından da geçerlidir.

Bu yükümlülükler Anayasa’da tanınmıştır. Anayasa’nın 5. maddesine göre devletin temel amaç ve görevleri arasında “kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak” yer alır.

İfade özgürlüğü ile bağlantılı bir diğer yükümlülük ise Anayasa’nın “sanatın ve sanatçının korunması” başlıklı 64. maddesinde yer alır: “Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır”.

Bu maddelerde de belirtildiği gibi, devletin yalnızca sanatsal ifade özgürlüğüne müdahale etmemesi değil, aynı zamanda devlet dışı aktörlerden gelebilecek müdahalelere karşı sanatçıları ve sanat eserlerini koruması ve bu özgürlüğün kullanılabilmesi için gerekli önlemleri alması gerekir.

C. TÜRKİYE SANATSAL İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ İLE İLGİLİ HANGİ ULUSLARARASI SÖZLEŞMELERE TARAFTIR?

Türkiye sanatsal ifade özgürlüğüne dair insan hakları alanındaki tüm uluslararası sözleşmelere taraftır. Anayasa'nın 90. maddesi ile bu sözleşmeler Türk hukukunda uygulanması zorunlu hukuk kuralları olarak kabul edilir. Uluslararası sözleşmeler ve bu sözleşmelerle kurulmuş Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gibi yargı organlarının kararları ile Türkiye hukukunda bir kanun veya Anayasa Mahkemesi, Danıştay veya Yargıtay gibi bir yüksek mahkeme içtihadı çatıştığında uluslararası hukuk Türk hukukuna göre daha üstündür ve öncelikle uluslararası standartların uygulanması gerekir. İfade özgürlüğü ile ilgili karar verirken sadece kanunlar, tüzükler ve yönetmelikler değil uluslararası sözleşmeler ve AİHM gibi bu sözleşmeleri uygulayan uluslararası denetim organlarının kararları da göz önünde tutulmalıdır.

Sanatsal ifadeler ile ilgili en açık düzenleme Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 15. maddesinde yer alır: “Bu sözleşmeye taraf devletler... yaratıcı faaliyetler için zorunlu olan özgürlüğe saygı göstermeyi taahhüt ederler.”

Genel olarak ifade özgürlüğüne dair düzenlemeler ise Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 19. maddesinde ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinde yer alır. Bu düzenlemeler doğrudan sanatsal ifade özgürlüğüne gönderme yapmasa dahi ortaya konulan yaklaşım sanatsal ifade özgürlüğünün, ifade özgürlüğünün ayrılmaz bir parçası olduğu yönündedir.

PRATİK BİLGİ VE ÖNERİLER

3 HAK ARAMA YOLLARI

BU BÖLÜMDE KULLANILAN SEMBOLLER

Dilekçe

Sözleşme

Yargısal Benzeri

Mahkeme (İdare)

Mahkeme (Hukuk)

Mahkeme (Ceza)

Mahkeme (Anayasa)

AİHM

BM

Avukat

BM özel raportör

Dayanışma

Kolluk Kuvvetler

Savunuculuk

Rezidans

A. YARGISAL BAŞVURU YOLLARINI KULLANMADAN ÖNCE HAKKINIZI NASIL ARAYABİLİRSİNİZ?

1. İDARİ BAŞVURUDA BULUNABİLİRSİNİZ

Sanatsal ifade özgürlüğünüz resmî bir makam veya bir kamu görevlisi tarafından müdahaleye uğruyorsa, müdahaleyi gerçekleştiren resmî bir makamsa o makama, bir kamu görevlisi ise ilgili kamu görevlisinin amirine idari başvuru adı verilen yazılı bir başvuruda bulunabilirsiniz. Bu tür bir başvuru, devamında konuyla ilgili idare mahkemelerinde bir dava açılması düşünülüyorsa zaman zaman zorunlu hale gelmektedir. Örneğin idare tarafından bir film gösteriminin engellenmesine dair verilen bir karara karşı öncelikle kararı veren makama veya bir üst makama yazılı başvuruda bulunabilirsiniz. Bu başvuru ile herhangi bir dava açmanıza gerek kalmadan idarenin önceki kararını değiştirmesini sağlayabilirsiniz. İdari başvuru mevcut ihlalin yargısal yollara başvurulmaksızın ortadan kaldırılmasını sağlayabilir ve böylelikle uzun yıllara yayılabilecek bir dava sürecine de girmemiş olursunuz.

Başvuru dilekçesinde ilgili idari makamın adresi, başvuran kişinin adı, soyadı, imzası, iş veya yerleşim yeri adresi ve başvurunun konusu yazılmalıdır. Hazırlanan dilekçe yetkili idari makama verilmelidir. Yetkili makam dilekçeyi almak zorundadır. Almadığı takdirde ilgili kamu görevlisini “dilekçe hakkının kullanılmasını engelleme” suçunu işlediği gerekçesiyle savcılıklara şikâyet edebilirsiniz.

2. YARGISAL BENZERİ YOLLARA BAŞVURABİLİRSİNİZ

Devletler insan haklarının korunması ve geliştirilmesi amacıyla bağımsız ve özerk kurumlar oluşturur. Kurumların en önemli görevlerinden birisi kendisine yapılan başvurular konusunda karar vermektir. Türkiye’de, bağımsızlığı ve özerkliği tartışmalı olmakla birlikte Kamu Denetçiliği Kurumu, Türkiye İnsan Hakları Kurumu, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları ile TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu adında dört kurum vardır.

Bu kurumlar yargı organı niteliğinde değildir; kararları bağlayıcı değil, tavsiye niteliğindedir. Buna rağmen kişinin hakkının ihlal edildiğine karar verilirse olası bir yargısal başvuruda kişi bu kararla

iddiasını güçlendirebilir. Ayrıca tüm bu kurumlar her yıl, yapılan çalışmaları ve elde edilen sonuçları kapsayan raporlar hazırlar ve bu raporları kamuoyu ile paylaşır. Raporlarda o yıl yapılan başvuruların bir dökümü verilir ve Türkiye’de insan haklarına dair mevcut durum ortaya konur. Kararları bağlayıcı olmasa da ilgili kurumların ve genel olarak kamuoyunun dikkatini sanatsal ifade özgürlüğüne çekmek amacıyla bu başvuru yollarının kullanılması önerilir.

Resmî makamlardan kaynaklanan ihlallerde kurumların hepsine birden, gerçek veya özel hukuk tüzel kişilerinden kaynaklanan iddialarda ise TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu’na ve Türkiye İnsan Hakları Kurumu’na aynı anda başvuru yapmak mümkündür.

Herhangi bir hukuki yardım almanıza gerek kalmadan başvurularınızı kendi başınıza hazırlayabilirsiniz. İlgili kurumların internet sitelerinde başvuruların nasıl yapılması gerektiğine dair verilen özet bilgi yeterli olacaktır. Başvuruculardan herhangi bir ücret alınmamaktadır.

2.1 TBMM İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, insan hakları ihlalleri ile ilgili kendisine yapılan başvuruları inceledikten sonra konu ile ilgili karar alır veya rapor hazırlar ve bunları kamuoyu ile paylaşır. İktidar partisine mensup milletvekillerinin çoğunlukta olduğu komisyon çoğu zaman hukuki değil siyasi değerlendirmelerde bulunsun da başvuru yapılması, ihlallerin kayıt altına alınması ve kamuoyunun bunlara dikkatinin çekilmesi açısından önemlidir.

Kimler başvurabilir?

Komisyon’a hem gerçek kişiler, hem de özel hukuk tüzel kişileri (şirket, dernek, vakıf, sendika, vs.) başvuruda bulunabilir.

Kimler hakkında başvurabilirsiniz?

Komisyon’a hem kamu kurumları hem de gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri hakkında başvuru yapılabilir.

Nasıl başvurabilirsiniz?

Başvuruların sadece faks ya da mektupla yapılması gerekir. Faks veya mektupta özel bir biçim aranmaz ve şikâyetlerin dile getirilmesi yeterlidir.

Ne zaman yanıt alırsınız?

Komisyon, başvuruların sonucu veya yapılmakta olan işlem hakkında başvuru sahibine en geç altmış gün içinde bilgi verir.

2.2 İL VE İLÇE İNSAN HAKLARI KURULLARI

İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarına yalnızca kamu kurum ve kuruluşlarının yol açtığı insan hakları ihlalleri ile ilgili başvuru yapılabilir. Bu kurullar tüm il ve ilçelerde bulunur. Başkanlığını o il veya ilçedeki en büyük mülki amir olan valiler veya kaymakamlar yürüttüğü için bağımsızlıkları sorgulanmaktadır. Buna rağmen, bir sanatçıya veya sanat eserine yönelik herhangi bir ihlal ortaya çıktığında başvuru yapılabilecek ilk yer bu kurullardır.

Kimler başvurabilir?

Kurullar'a hem gerçek kişiler, hem de özel hukuk tüzel kişileri (şirket, dernek, vakıf, sendika, vs.) başvuruda bulunabilir.

Kimler hakkında başvurabilirsiniz?

Resmî makamların yol açtığı hak ihlalleriyle ilgili olarak illerde valiliklerde, ilçelerde ise kaymakamlıklarda bulunan insan hakları kurullarına başvurulabilir.

Nasıl başvurabilirsiniz?

Başvuruların ilgili kaymakamlığa veya valiliğe gidilerek bizzat yapılması gerekir. Ayrıca telefon, elektronik posta veya şehrin değişik yerlerine konulan insan hakları başvuru kutuları aracılığıyla veya sözlü olarak başvuru yapılabilir. ALO 150 telefon hattından veya Başbakanlık İletişim Merkezi'nin (BİMER) internet sitesinden yapılan başvurular da konusu itibarıyla ilgili il ve ilçe insan hakları kurullarına yönlendirilir. Dilekçelerde özel bir biçim aranmaz; şikâyetlerin dile getirilmesi yeterlidir.

Ne zaman yanıt alırsınız?

Kurullarda alınan kararlar ve yapılan işlemler yazılı olarak başvuru sahibine en geç otuz gün içerisinde bildirilir.

2.3 KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU

Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsmanlık), TBMM'ye bağlı ancak özerk olarak faaliyet gösteren bir kurumdur. Kurum, sadece resmî makamların yol açtığı ihlalleri incelemeye yetkilidir. Resmî makamların her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarının insan haklarına, hukuka ve hakkaniyete uygunluğu incelemeye konu olabilir. Kurum kendisine gelen şikâyetleri değerlendirir ve sonucunda şikâyetle ilgili resmî makama tavsiyede bulunur.

Kimler başvurabilir?

Kurum’a resmî makamlar tarafından bir hakkı ihlal edilen tüm gerçek ve özel hukuk tüzel kişileri (şirket, dernek, vakıf, sendika, vs.) başvurabilir. Hatta şikâyetin insan hakları, temel hak ve özgürlükler, kadın hakları, çocuk hakları ve kamuyu ilgilendiren genel konulara yönelik olması halinde ihlale uğrayan kişiler dışında başka kişiler tarafından yapılan başvurular da incelenir. Başka bir deyişle bir ihlale maruz kalan sanatçının sadece kendisi değil, bir başka sanatçının ya da bir kurumun ihlale maruz kalan sanatçı yerine başvuruda bulunması mümkündür. Kamu Denetçiliği Kurumu’na başvuru, başvuru sahibinin talebi halinde, gizli tutulabilir.

Kimler hakkında başvurabilirsiniz?

Merkezî yönetim kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının, mahallî idarelerin, mahallî idarelerin bağlı idarelerinin, mahallî idare birliklerinin, döner sermayeli kuruluşların, kanunlarla kurulan fonların, kamu tüzel kişiliğini haiz kuruluşların, kamu iktisadi teşebbüslerinin, sermayesinin yüzde ellisinden fazlası kamuya ait kuruluşlar ile bunlara bağlı ortaklıklar ve müesseselerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, kamunun ortak, sürekli ve kamusal bir ihtiyacı karşılayan ve idarî düzenleme, denetim ve gözetim altında kamu hizmeti yürüten özel hukuk tüzel kişilerinin, her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarına ilişkin olarak başvuruda bulunabilirsiniz. Ancak Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemler ile re’sen imzaladığı kararlar ve emirler, TBMM’nin işlemleri, mahkemelerin işlemleri, yargı organlarında görülmekte olan veya yargı organlarıncaya karara bağlanmış uyuşmazlıklar ve Türk Silahlı Kuvvetleri’nin sırf askerî nitelikteki faaliyetleri, hakkında başvuruda bulunulamaz.

Nasıl başvurabilirsiniz?

Başvurular doğrudan Kurum’a elden, posta, elektronik posta veya faks yoluyla ya da illerde valilikler veya ilçelerde kaymakamlıklar aracılığıyla elden veya posta yoluyla yapılır. Kurum’a başvuru yapılabilmesi için öncelikle ihlale yol açtığı iddia edilen resmî makama başvuru yapılması gerekir. Bu başvurudan altı ay içinde bir sonuç alınamadığı durumda Kurum’a başvuru yapılması mümkündür.

Ne zaman yanıt alırsınız?

Kurum inceleme ve araştırmasını başvuru tarihinden itibaren en geç altı ay içinde sonuçlandırır.

2.4 TÜRKİYE İNSAN HAKLARI KURUMU

Türkiye İnsan Hakları Kurumu, insan haklarının korunmasına, geliştirilmesine ve ihlallerin önlenmesine yönelik çalışmalar yapmak ve şikâyet ve başvuruları incelemek ve bunların sonuçlarını takip etmekle yükümlüdür.

Kimler başvurabilir?

Kurum'a insan hakları ihlali dolayısıyla zarar gördüğü iddiasında bulunan gerçek ve tüzel kişiler başvuruda bulunabilir. Başvuru sahibinin kimliği, talep olması halinde gizli tutulabilir.

Nasıl başvurabilirsiniz?

Kurum'a başvurular dilekçe ile, elden, posta veya faks yoluyla yapılır. Dilekçelerde, dilekçe sahibinin adı soyadı ve imzası ile iş veya ikametgâh adresinin bulunması gerekir. Başvuruların etkin bir şekilde incelenebilmesi ve sonuçlandırılabilmesi için şikâyet edilen kişi, kurum ve kuruluşlar ile şikâyete konu olaylar kısa ve öz bir şekilde anlatılmalı, talep açık ve net bir şekilde belirtilmeli, konuya ilişkin belgelerin örnekleri başvuruya eklenmelidir.

Ne zaman yanıt alırsınız?

Başvurular altı ay içinde karara bağlanır. Bu sürenin aşılması halinde, gecikmenin gerekçesi talep üzerine başvurucuya bildirilir.

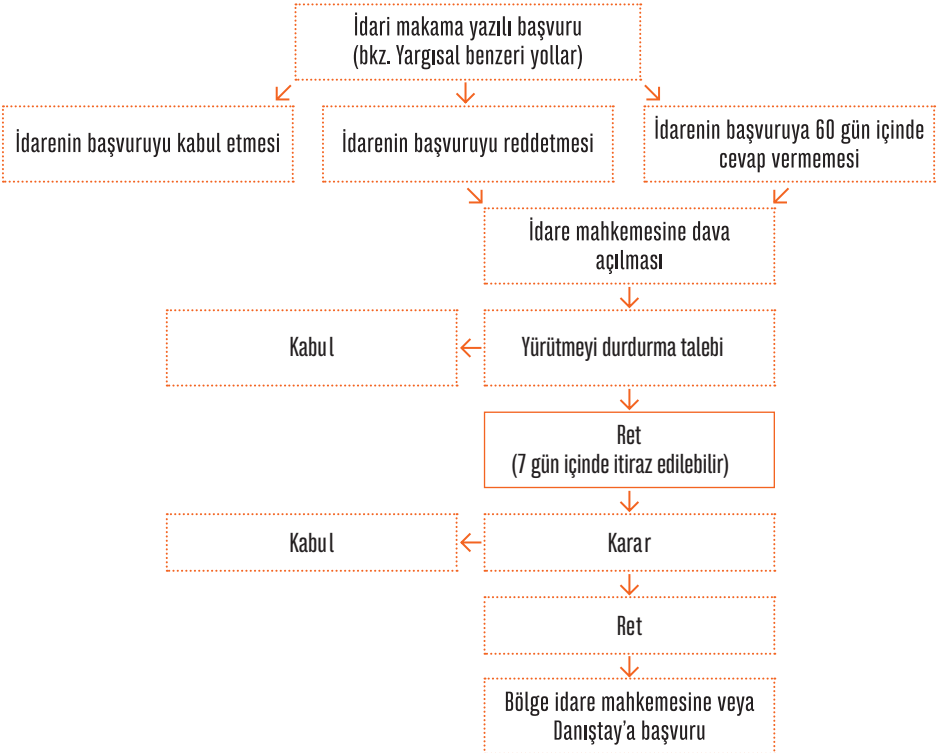
B. YARGISAL BAŞVURU YOLLARINI KULLANARAK HAKKINIZI NASIL ARAYABİLİRSİNİZ?

Türkiye’de uyumsuzluğun niteliğine bağlı olarak davalar ceza, hukuk ve idare mahkemelerinde görülür. Ceza, hukuk veya idari yargılamaların paralel biçimde gerçekleşmesi mümkündür.

İdare mahkemelerinde resmî bir makamın veya bir kamu görevlisinin işlem ve eylemleri hakkında dava açabilirsiniz. İdare mahkemelerinde hem idari işlemin iptali için “iptal davası” hem de kamu görevlilerinin disiplin cezasına çarptırılması veya idari işlem veya eylemden kaynaklanan zararın giderilmesi için tazminat talep etmek üzere “tam yargı davası” başlatabilirsiniz. Örneğin, etkinliğiniz Belediye tarafından engellendiyse, bu kararın iptali için idare mahkemesinde Belediye’ye iptal davası, eğer maddi/manevi zarar meydana gelmişse de tam yargı davası açmanız mümkündür.

İptal Davası veya Tam Yargı Davasının Aşamaları

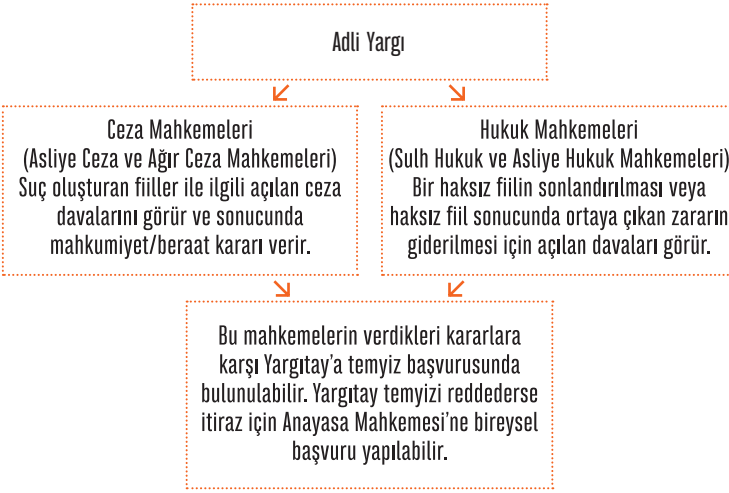
Hukuk mahkemelerinde gerçek kişi ya da özel hukuk tüzel kişisi (şirket, dernek, vakıf, vs.) hakkında tazminat davası açabilirsiniz. Örneğin, eserinizi festival programından çıkarıldıysa, doğan maddi/ manevi zararın karşılanması için hukuk mahkemesinde festivale tazminat davası açmanız mümkündür. Maddi tazminat ortaya çıkan maddi zararla sınırlıdır. Manevi zarar bakımından ise hakim, manevi tazminatın miktarını tayin ederken, tarafların sıfatını, makamlarını ve sosyal ve ekonomik durumlarını dikkate alır. Türkiye’de manevi tazminat miktarları oldukça düşüktür.

Ceza mahkemelerinde kamu makamları ve gerçek kişi ya da özel hukuk tüzel kişisi (şirket, dernek, vakıf vs.) hakkında Savcılıklara şikayette bulunabilirsiniz ve ceza davası açmalarını isteyebilirsiniz. Örneğin, sanat eserinize yönelik saldırı düzenlendiyse bu saldırıyı düzenleyen kişilerin yargılanması için ceza mahkemesinde dava açmanız mümkündür.

Hukuk ve ceza davaları adli yargıda görülür.

Belirtilen tüm bu yargısal başvuru yollarını tükettikten sonra son başvuru yolu olarak Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuruda bulunabilirsiniz. Bu yola başvurulduğunda Mahkeme tarafından yeniden yargılama yapılmasına veya maddi ve/veya manevi tazminata hükmedilebilir.

Türk hukukunda mevcut tüm yargısal yolları tükettiyseniz ve bunlardan herhangi bir sonuç alamadıysanız, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi’ne başvurabilirsiniz (Bkz S.34).

C. YARGISAL YOLLARA BAŞVURURKEN HUKUKİ YARDIM ALABİLİR MİSİNİZ?

Ulusal ve uluslararası hukuk kapsamında mevcut olan yargılama ve başvuru usûlleri karmaşıktır. Bu sebeple sanatçıların, bir davayı ya da başvuru usûlünü başlatmak için avukat yardımı alması önerilir.

Türkiye’de idari yargılama, hukuk ve ceza yargılaması ile Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru yolunda adli yardım hizmeti alabilirsiniz. Anayasa’nın 36. maddesine göre “Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.” Bu hak çerçevesinde yargısal yollara başvurmak isteyen ancak maddi durumu uygun olmayan kişilere adli yardım hizmeti verilir. Adli yardım kavramı, hem ücretsiz olarak bir avukatın uzmanlığından yararlanma, hem de yargılama masraflarından muafiyeti kapsar. Adli yardımın kapsamı, başvurulacak yargısal yola göre değişkenlik gösterir.

1. ÜCRETSİZ OLARAK BİR AVUKATIN UZMANLIĞINDAN YARARLANMA

Ceza yargılamasında, bir sanatçıya savcılık tarafından bir soruşturma açılması ve/veya devamında bir ceza yargılamasının gerçekleşmesi ya da bir sanatçıya veya eserine yönelik bir suç işlendiği durumlarda adli yardım gündeme gelir. Ceza yargılamasında yargılanan kişilerden herhangi bir harç alınmadığı için adli yardım hizmeti, sadece ücretsiz olarak bir avukat görevlendirilmesini içerir.

Size veya eserinize yönelik bir suç işlendiğinde

Ceza yargılamasında sanatçıya veya sanat eserine yönelik mala zarar verme, kasten yaralama gibi suç işlendiğinde sanatçı 18 yaşından küçük ise her durumda, 18 yaşından büyük ise alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda istemi üzerine baro tarafından ücretsiz olarak avukat görevlendirilir. Bu şekilde görevlendirilen avukat ile sanatçıya ya da sanat eserine yönelik fiil ile ilgili suçun Cumhuriyet savcılıkları tarafından etkili bir şekilde soruşturulup soruşturulmadığını ve yargılama sürecinde haklarının korunup korunmadığını denetleme olanağı ortaya çıkar.

Hakkınızda bir soruşturma ve/veya ceza davası açıldığında

Ceza yargılamasında bir sanatçı hakkında soruşturma ve/veya dava açıldığında ise herhangi bir suç ayrımı yapılmaksızın aşağıdaki üç durumda da ücretsiz olarak avukat yardımından yararlanılması mümkündür:

- Polis veya jandarma tarafından gözaltına alındığında ve bu makamlar tarafından şüphelinin ifadesi alındığında;
- Polis veya jandarma tarafından gözaltına alındığında fakat şüphelinin ifadesi Cumhuriyet savcılıkları tarafından alındığında veya;
- İlerleyen aşamalarda kişi hakkında bir ceza davası açıldığında ve yargılama başladığında.

Hukuk Yargılaması ve İdari Yargılama

Hukuk yargılamasında ve idari yargılamada ise bir avukatın ücretsiz hukuki yardımından yararlanabilmek için kişinin bulunduğu ildeki barodan bu yönde bir talebi olması gerekir. Adli yardım hizmeti barolar tarafından oluşturulan adli yardım büroları tarafından sunulur. Bu tür durumlarda barolar muhtarlıkların verdiği fakirlik belgesi gibi belgeler talep edebilir. Talepleri kabul edilen kişilere baro tarafından bir avukat görevlendirilir. İdari yargılamalar bakımından da hukuk yargılamasında belirtilen hususlar geçerlidir ve gerek yargılama giderleri, gerekse bir avukattan ücretsiz hukuki yardım almak hususunda, adli yardım hizmetinden belirtilen şartlar dahilinde yararlanmak mümkündür.

2. YARGILAMA MASRAFLARINDAN MUAFİYET

Ceza yargılamasında tarafların herhangi bir ücret ödemesi gerekmediğinden, yargılama masrafları konusu gündeme gelmez. Hukuk yargılaması ve idari yargılamada dava açmak isteyen kişilerin yargılama giderlerini kendilerinin karşılamaları gerekir. Hukuk ve idare mahkemeleri dava açmak isteyen kişilerden harç ve gider avansı adı altında çeşitli ücretler talep eder. Açılmak istenen davanın türü ve davanın değerine göre yargılama giderleri artar. Yine hukuk kurallarının avukat olmayan kişi tarafından bilinmesi ve uygulanması mümkün olmadığından dava açmak isteyen kişinin avukatla temsil edilmesi fiilen zorunluluk haline gelmiştir. Dolayısıyla sanatçı tarafından tazminat talepli olarak bir hukuk davası veya iptal veya tazminat talepli idare davası açılmak istendiğinde adli yardım kapsamında hem yargılama masraflarından muafiyet, hem de bir avukattan ücretsiz hukuki yardım alma gündeme gelir.

D. ULUSLARARASI BAŞVURU YOLLARI NELERDİR?

Türk hukukunda Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yolu tüketildikten sonra kişilerin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne veya Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi'ne bireysel başvuruda bulunması mümkündür. Bunlardan ikincisi, sadece tavsiye niteliğinde karar verir. Bu sebeple öncelikle kararları bağlayıcı olan ve devletler tarafından gereğinin yerine getirilmesi zorunlu olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuruda bulunulması daha uygundur. Bu iki başvuru yolu da ücretsizdir. Fakat başvurular teknik ve hukuki bilgi gerektirdiğinden konunun uzmanı bir avukatın yardımının alınması önerilir.

Bir diğer başvuru mecrası da Birleşmiş Milletler nezdinde oluşturulan özel raportörlükler veya çalışma gruplarıdır. Kültürel Haklar Özel Raportörlüğü'ne yazılı olarak başvuru yapılabilir. Bu kuruma yapılacak başvuru sonucunda Özel Raportörlük Hükümet ile irtibata geçip konuyla ilgili olarak bilgi alır. Özel Raportörlük kendisine iletilen bu tür başvuruları daha sonra raporlaştırır. Raportörün hazırladığı rapor, bir tavsiye kararı niteliğindedir.

Uluslararası yollardan yalnızca bir tanesine başvurulması mümkündür. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuru mümkün ise öncelikle bu yola başvurulması daha uygun olacaktır.

Bu başvurularla ilgili internet adresleri için kılavuzun sonundaki irtibat bilgileri bölümüne bakınız.

PRATİK BİLGİ VE ÖNERİLER

4 OLASI İHLAL DURUMLARI VE YAPABİLECEKLERİNİZ

A. SANAT ETKİNLİĞİNİZ BİR KAMU KURUMU (VALİLİK, KAYMAKAMLIK, BELEDİYE VEYA ÜNİVERSİTE) TARAFINDAN ENGELLENDİ VEYA YASAKLANDIYSA...

Kamu kurumlarının sanat etkinliklerini engellemeye hakkı var mı?

Valilik, Kaymakamlık, Belediye veya Üniversite gibi kamu kurumları kural olarak bir sanat etkinliğini engelleyemez veya yasaklayamaz; tam tersine etkinliğin gerçekleşmesini sağlamakla ve başka kişilerin olası müdahaleleri karşısında sanatsal ifade özgürlüğünü korumakla yükümlüdür. Buna rağmen kamu kurumları bazen çeşitli nedenler ileri sürerek sanat etkinliklerine müdahale etmektedir. İdarenin işlemlerinde takdir yetkisi bulunsa dahi müdahale yetkisi sınırsız değildir ve nesnel sınırlar söz konusudur. Bu tür bir engelleme için soyut değil, somut ve hukuken haklı gerekçelerin bulunması gerekir.

Öne sürülen sansür gerekçeleri nelerdir?

“Etkinlik için izniniz yok”

Sanat etkinlikleri için önceden herhangi bir izin alınması gerekmez. Buna rağmen zaman zaman sanat etkinlikleri izinsiz oldukları gerekçesi ile engellenmekte veya yasaklanmaktadır. Bu durum, izin talebinin herhangi bir hukuki dayanağı bulunmadığından açıkça hukuka aykırıdır. Bununla beraber kamuya açık alanlarda yapılacak etkinlikler için öncesinde bu konuda emniyet müdürlüklerine bir bildirimde bulunulması sanatsal etkinliğin “izinsiz” olduğu gerekçesi ile engelleme ile karşılaşmasını önleyebilir. Yine de bildirimde bulunulmamış olması söz konusu etkinliği hukuka aykırı hale getirmez.

“Etkinliğiniz kamu düzenini bozabilir” veya “can güvenliğinizi sağlayamayız”

Kamu düzeninin bozulması ihtimali ya da can güvenliğinin sağlanamaması, bir sanat etkinliğini engellemeye gerekçe oluşturmaz. Kamu düzeninin bozulmasının engellenmesi veya can güvenliğinin sağlanması, devletin yükümlülüğündedir. Bu noktada devletin, sanat etkinliğini engellemek yerine, kamu düzenini bozma ihtimali olan veya can güvenliğine yönelik tehdit oluşturan kişilere yönelik tedbir alması gerekir.

Ne yapabilirsiniz?

1. Sanat etkinliği bir kamu kurumunun mekânında gerekleŖecekse
öncesinde mekânın kullanım iznini yazılı olarak almaya çalışın.

2. Tahsis edilen mekânın sonradan keyfî bir Ŗekilde tahsis i iptal edildiye, bu müdahaleyi gerekleŖtiren kurumdan bu iŖlemin yazılı olarak tebliğini isteyin. Bu tebliğ, ileride yargısal usûllere başvurulduğu takdirde engellemenin ispatı açısından kolaylık sağlayacaktır.

3. Engelleme ve yasaklama ortaya çıktığında öncelikle idari makama yazılı başvuru yaparak bu iŖleme itiraz edebilir ve kararlarını deđiŖtirmeleri için baskı uygulayabilirsiniz. Çevrenizdeki sanatçı ve kurumlardan bu yazılı başvuruyu aynı idari makama göndermelerini isteyebilirsiniz.

Bu dilekçede yapılan iŖlemin haksız bir iŖlem olduğunu belirtebilir ve bu iddianızı temellendirecek Anayasa'nın ilgili maddelerini referans gösterebilirsiniz. Bu dilekçenin hazırlanma sürecinde uzman bir avukattan destek almanız önerilir.

4. İdari iŖlemin iptali için idare mahkemelerine başvurabilir ve iptal davası açabilirsiniz. Bir sanat etkinliğinin sayılan resmî kurumlardan herhangi birisi tarafından engellenmesi bir idari iŖlemdir. Tüm idari iŖlemler gibi bunun için de idare mahkemelerinde iptal davası açılabilir. Bu tür bir iptal davasının yürütmenin durdurulması talepli açılması
önerilir.

Genelde idare mahkemeleri yürütmenin durdurulması talebine hızlı yanıt vermez. Bu nedenle sonunda lehinize karar ıkrsa da etkinliğinizi vaktinde gerekleŖtirmemiş olabilirsiniz. Hızlı yanıt vermeleri durumunda dava sonuçlanıncaya kadar etkinliğinizi serbestçe gerekleŖtirebilirsiniz. Etkinliği vaktinde gerekleŖtirmesenez veya iptal davasını kazanamasanız bile bu türde bir dava açmak kurumlar üzerinde uzun vadede caydırıcı etki yaratabilir.

5. İptal davası kabul edilirse iptal davasının sonucunda hukuka aykırı engellemeyi gerekleŖtiren makama karŖı idare mahkemelerinde tazminat talepli tam yargı davası açabilir ve maddi ve/veya manevi tazminat talep edebilirsiniz. Kazanılması halinde dava emsal niteliği taşıyacak ve benzer engellemelerin gerekleŖmesi açısından caydırıcı olacaktır.

6. Bu tür bir durumda ikinci olarak engellemeyi gerekleŖtiren resmî makam hakkında görevi ihmal ya da görevi kötüye kullanma suçu bakımından Cumhuriyet savcılıklarına Ŗikâyetle bulunabilirsiniz. Ancak cezai yollar sanat etkinliğinin gerekleŖtirilmesini sağlamamakta ve engelleme gerekleŖtikten sonra gündeme gelmektedir. Yukarıda belirtilen idare mahkemesine dava açma yolu ise önleyici niteliktedir ve bu tür bir durumda daha faydalı olacaktır.

7. Yargısal yolların tüketilmesinin ardından uluslararası mekanizmalara (Bkz S.34) başvurabilirsiniz.

8. Tüm bu yargısal yollar haricinde (Bkz. S.25) yargısal benzeri yollara başvurabilirsiniz.

B. SANAT ESERİNİZ VEYA ETKİNLİĞİNİZ SEBEBİYLE HAKKINIZDA SAVCILIK TARAFINDAN SORUŞTURMA BAŞLATILIRSA...

Sanat eserleri veya etkinlikleri hakkında Savcılıklar tarafından “hassas vatandaşlardan” gelen ihbar üzerine veya medya organlarından elde edilen bilgilere dayanarak suç işlendiği şüphesi ile ceza soruşturmaları başlatılabilir. Ancak soruşturmanın büyük çoğunluğu kovuşturmaya yer olmadığına, yani dava açılmasına gerek olmadığına dair bir karar ile sonuçlanır. Buna rağmen, soruşturmalar sanatçı ve çevresi üzerinde ifade özgürlüğü hakkının kullanımı açısından caydırıcı bir etki yaratabilir.

Ne yapabilirsiniz?

1. Etkinliğinizin ve eserinizin gösterimi sırasında bir engelleme ile karşılaşabileceğinizi düşünüyorsanız, etkinlik gerçekleşmeden önce, ifade özgürlüğü ve fikrî mülkiyet haklarınızı koruma altına alan maddeleri etkinlik organizatörü/mekân sahibi/küratör/yapımcı ile imzalayacağınız sözleşmeye ekleyin. Böylece rızanız dışında, tehditler nedeniyle etkinliğinize veya eserinize müdahale olursa hakkınızı koruma altına almış olursunuz.

2. Hakkınızda savcılıklar tarafından hakaret, müstehcenlik, dinî değerleri aşağılama, devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozma vs. gibi çeşitli nedenlerle soruşturma başlatılabilir. Bu gerekçelerin, demokratik bir sistemde olması gerekenin aksine, ifade özgürlüğünü sınırlamak için kullanıldığını ve Anayasa’da yer alan ifade özgürlüğünü kısıtlayıcı maddelerin geniş yorumlanmasından kaynaklandığını hatırlayın.

3. Hakkınızda soruşturma açılması bir sonraki adımda bir ceza davası açılacağı anlamına gelmez. Bununla birlikte size hakkınızda soruşturma açıldığına dair tebligat ulaşır polise veya savcılığa ifade vermeden önce mutlaka avukata danışın ve hukuki yardım almadan hiçbir şekilde ifade

vermeyin. Barodan sizin için ücretsiz olarak avukat görevlendirmesini talep edebilirsiniz. Talebiniz halinde baro avukat görevlendirmekle, polis ise avukatla görüşmenizi engellememekle yükümlüdür.

4. Eğer etkinlikte yer alan eserinizden dolayı hakkınızda soruşturma açıldıysa, Savcılık kovuşturmayla gerek olup olmadığına karar verene kadar eserinizi sergilemeye devam edebilirsiniz. Ceza davası açılır ve dava sonucunda eser nedeniyle suç işlediğinize karar verilirse, eserin bir defa sergilenmiş olması hakkınızda ceza verilmesi için yeterli olacaktır. Bu nedenle, karar aşamasında eserimize otosansür uygulamayın; kararı bekleyin. Zaten suç tespit edilirse kolluk kuvvetlerinin bizzat gelip esere müdahale etme hakkı doğacaktır.

5. Eser hakkında soruşturma sadece eser sahibini değil, küratörü veya yapımcıyı da etkileyebilir. Bu kişiler de “suça iştirak etmek” suçundan yargılanabilir. Bu nedenle küratör veya yapımcı, herhangi bir suç tespiti olmadan esere kendisi müdahale etmek isteyebilir.

6. Eseriniz hakkında soruşturma başlatılmasıyla, küratör veya yapımcı rızanız dışında eserinizi engellediyse, onlara karşı yargı yollarına başvurma hakkınız doğar. Yazılı sözleşmeniz olsa da olmasa da maddi ve/veya manevi tazminat davası açabilirsiniz. Sözleşme imzalamadıysanız, elektronik posta, etkinliğin tanıtım materyalleri ve sözlü onay da yeterli olacaktır.

7. Hakkınızda ceza davası açıldığında bu durumu mutlaka kamuoyuna ve insan hakları alanında çalışma yürüten sivil toplum örgütlerine duyurun.

8. Türkiye’de mevcut olan tüm yargısal yolları tükettikten sonra uluslararası mekanizmalara (Bkz. S.34) başvurabilirsiniz.

9. Tüm bu yargısal yollar haricinde hak ihlalleri için (Bkz. S.25) yargısal benzeri yollara başvurabilirsiniz.

C. ESERİNİZ VEYA DÜZENLEDİĞİNİZ ETKİNLİK NEDENİYLE HAKKINIZDA CEZA DAVASI AÇILDIYSA...

Türkiye’de sanatçılar aleyhinde açılan ceza davaları daha çok Terörle Mücadele Kanunu kapsamında ele alınmaktadır. Kanun’da “terör” kavramı son derece muğlaktır ve bu kanun, açıkça şiddetle bağlantısı olmayan veya şiddet yaymayan sanat eserleri aleyhine sıkça uygulanır.

Ne yapabilirsiniz?

1. Ceza soruşturmasının ardından savcılıklar tarafından ceza davası açılmasına karar verildiğinde bir iddianame düzenlenir ve bu iddianamenin kabulü ile birlikte ceza yargılaması başlar. Hakkınızda hakaret, müstehcenlik, terör örgütü propagandası, vb. bir gerekçe ile ceza davası açıldığında dair bir tebligat ulaşırsa ilk duruşmaya katılmadan önce mutlaka avukata danışın. Hukuki yardım almadan hiçbir şekilde duruşmaya katılmayın. Avukatınız olmadan ilk duruşmaya katılmak zorunda kalırsanız, mutlaka barodan kendinize ücretsiz olarak avukat görevlendirmesini talep edin. Talebiniz halinde baro avukat görevlendirmekle yükümlüdür.

2. Hakkınızda ceza davası açıldığında bu durumu mutlaka kamuoyuna ve insan hakları alanında çalışan sivil toplum örgütlerine duyurun.

3. Yargısal yolların tüketilmesinin ardından uluslararası mekanizmalara (Bkz. S.34) başvurabilirsiniz.

AİHM

BM

4. Tüm bu yargısal yollar haricinde hak ihlalleri için yargısal benzeri yollara (Bkz. S.25) başvurabilirsiniz.

D. ESERİNİZ NEDENİYLE TANIMADIĞINIZ KİŞİLER TARAFINDAN TEHDİT EDİLİRSENİZ...

Tehdit ve korkutma en etkili sansür yöntemlerinden biridir ve beraberinde otosansürü getirir. Bu tür fiiller tehdide veya korkutmaya maruz kalmayan diğer sanatçılar üzerinde de olumsuz etki doğurabilir ve belirli konularda sanatsal çalışmaların yapılmaması yönünde bir eğilim yaratabilir.

Ne yapabilirsiniz?

1. Etkinliğinizin ve eserinizin tehdit ile karşılaşabileceğini düşünüyorsanız, etkinlik gerçekleşmeden önce, ifade özgürlüğü ve fikrî mülkiyet haklarınızı koruma altına alan maddeleri küratör veya yapımcı ile imzalayacağınız sözleşmeye ekleyin. Böylece rızanız dışında tehditler nedeniyle etkinliğinize veya eserinize müdahale olursa hakkınızı koruma altına almış olursunuz.

2. Eseriniz veya düzenleyeceğiniz sanat etkinliği nedeniyle tanımadığınız kişiler tarafından herhangi bir yolla tehdit edildiğinizde

bu durumu mutlaka Savcılığa bildirin ve şikâyetle bulunarak tehdit eden
kişilerin tespiti ve cezalandırılmasını talep edin.

3. Savcılık tehdit eden kişilerin kimliğini tespit etmesine rağmen
bu kişiler hakkında dava açılmasına gerek görmezse, bu karara 15 gün
içerisinde itiraz edebilirsiniz. İtirazınız reddedilirse önce Anayasa
Mahkemesi'ne, sonrasında ise Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne
başvurabilirsiniz.

4. Tehditle ilgili olarak valilik veya kaymakamlıklardan koruma talep
edebilirsiniz. Bu tür bir durumda görevlendirilecek polis memurları
sanat eserini veya sanat etkinliğini korumakla yükümlüdür.

5. Zaman zaman sanatçılara veya sanat etkinliklerine yönelik çeşitli
gazetelerde hedef gösteren nitelikte yazılar çıkmaktadır. Bu tür yazılar,
hukukçular tarafından açıkça şiddete tahrik etmediği ve din veya
inanç, etnik köken, cinsel yönelim vs. temelli nefret söylemi niteliğinde
olmadığı sürece ifade özgürlüğü kapsamında görülür. Bununla birlikte
bir gazetede veya internet sitesinde yayınlanan yazı ya da haber
sonucunda tehdit ortaya çıktığında ve bu tehdit ile söz konusu yazı veya
haber arasında bağ bulunduğu durumda, ilgili medya organı aleyhinde
maddi ve/veya manevi tazminat davası açabilirsiniz. Dava dilekçesinde
geçmişte bazı medya organlarının yaptığı bu tür yayınlar ardından ortaya
çıkan fiiller söz konusu ise ilgili medya organının yayını nedeniyle bu tür
bir fiilin yeniden ortaya çıkma olasılığına gönderme yapılabilir. Bu tür
bir haberde maddi/manevi tazminat davası yanında haberden sorumlu
olan kişi aleyhine savcılığa şikâyetle bulunabilirsiniz.

6. Türkiye'de yaşam hakkınız tehlikedeyse ve güvende olmak
için başka bir ülkeye gitmeniz gerekiyorsa kılavuz ekinde yer alan
kurumlardan yardım isteyebilirsiniz.

E. ESERLERİNİZE VEYA ESERLERİNİZ NEDENİYLE SİZE FİZİKSEL SALDIRI OLURSA...

Sanat etkinliklerine ve eserlerine yönelik tehditler kimi zaman açık
saldırıya dönüşebilmektedir. Türkiye'de bu saldırılar genellikle eser
siyasile eleştiri veya cinsellik içerdiğinde gerçekleşmektedir.

Ne yapabilirsiniz?

Sanat eserine veya sanatçının kendisine yönelik olarak gerçekleşen

fiziksel saldırı öncesinde bu tür bir fiilin gerçekleşme ihtimaline dayanarak valilikten veya kaymakamlıktan polis koruması talep edebilirsiniz.

Saldırı sanat eserine yönelik ise

1. Sanat eserlerine yönelik fiziksel saldırılar haksız fiildir. Sanat eserinizin zarar görmesi durumunda maddi ve/veya manevi zararın tazminine yönelik tazminat davası açabilirsiniz.

2. Bu tür bir saldırı aynı zamanda “mala zarar” suçunu oluşturur. Bu suçtan dolayı ceza davası açılması talebiyle Savcılığa şikâyette bulunabilirsiniz. Şikâyet dilekçesinde saldırıyı gerçekleştiren kişinin kimlik bilgilerinin yer alması zorunlu değildir. Savcı dava açılması için kişinin kimliğini tespit etmekle yükümlüdür. Esere yönelik fiziksel saldırı gerçekleştiğinde, orada bulunup bulunmamanız da önemli değildir. Olaydan haberiniz olur olmaz öncelikle 155 Polis İmdat Hattı’nı arayın ve her türlü sesli, görüntülü vs. delili toplamaya ve savcılığa sunmaya çalışın.

Saldırı sanatçıya yönelik ise

1. Fiziksel saldırı haksız fiildir. Bu saldırı sonucunda ortaya çıkan maddi ve/veya manevi zarar için tazminat davası açabilirsiniz.

2. Kişiye yönelik fiziksel saldırı kasten yaralama suçunun işlenmesi anlamına gelir. Bu tür bir fiille ilgili olarak ceza davası açılması talebiyle Savcılığa şikâyette bulunabilirsiniz. Şikâyet dilekçesinde saldırıyı gerçekleştiren kişinin kimlik bilgilerinin yer alması zorunlu değildir. Savcı dava açılması için kişinin kimliğini tespit etmekle yükümlüdür. Olayla ilgili olarak öncelikle 155 Polis İmdat Hattı’nı arayın ve her türlü sesli, görüntülü vs. delili toplamaya ve savcılığa sunmaya çalışın.

3. Yukarıda belirtilen şikâyetler sonucunda Savcılık dava açılmasına gerek görmezse bu karara 15 gün içerisinde itiraz edebilirsiniz. İtirazınız reddedilirse önce Anayasa Mahkemesi’ne, sonrasında ise Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne başvurabilirsiniz.

4. Bu tür bir saldırının gerçekleşme ihtimaline dayanarak polis koruması talep etmenize rağmen valilik veya savcılık tarafından herhangi bir önlem alınmaması durumunda, ilgili kamu görevlileri hakkında görevi ihmal suçundan Savcılığa şikâyette bulunabilirsiniz.

5. Benzer şekilde güvenliğin sanat eserinizin sergilendiği mekânın sahibi olan gerçek veya tüzel kişiler tarafından sağlandığı durumda, güvenliği sağlayamayan kişi veya kurum aleyhine de maddi/manevi tazminat talepli dava açabilirsiniz.

F. SANAT ETKİNLİĞİNİZ KOLLUK GÜÇLERİ (POLİS, JANDARMA, ZABITA) TARAFINDAN KEYFÎ BİÇİMDE ENGELLENİRSE...

Kolluk güçlerinin etkinlik mekânına gelip, etkinliği çeşitli gerekçelerle engellemeye çalışması ve böylece etkinliği krimanilize etmesi en sık karşılaşılan müdahalelerden biridir.

Ne yapabilirsiniz?

1. Kolluk güçleri keyfî biçimde sanat etkinliğinizi engellemeye çalışıyorsa, bu uygulama ile ilgili olarak yazılı izinlerinin olup olmadığını sorun. Herhangi bir izinleri yoksa söz konusu müdahale keyfî bir müdahale haline gelecektir.

2. Söz konusu müdahaleyi belgelemek için sesli ve görüntülü olarak kayıt yapmaya ve orada bulunan kişileri tanık olarak ifade vermeye ikna etmeye çalışın. Bunun ardından elinizdeki kayıtları ve tanıkların isimlerini Savcılığa bildirin ve söz konusu engellemeyi gerçekleştiren kamu görevlileri hakkında Savcılığa şikâyetle bulunun. Şikâyet dilekçesinde kamu görevlilerinin kimlik bilgilerinin yer alması zorunlu değildir. Savcı dava açılması için kişinin kimliğini tespit etmekle yükümlüdür.

3. Polis ve jandarmanın engelleme yetkisi olup olmadığı tartışmalı olmakla birlikte belediye zabıtasının bu tür bir yetkisi kesinlikle yoktur. Zabıta ancak etkinliğin gerçekleştirileceği mekân ticari işletme ise mekânın ruhsatını inceleyebilir. Mekânın ruhsatının bulunmadığı durumda belediye tarafından alınan karar ile süreli veya süresiz olarak ilgili mekânı faaliyetten men edebilir. Dolayısıyla öncesinde alınmış herhangi bir karar yoksa, bu tür bir engelleme keyfî uygulama olacaktır.

4. Buna rağmen zabıta müdahalede bulunursa, bu tür işlem yapmaya yetkilerinin olmadığını, ancak mekânın ruhsatı ile ilgili yazılı karar varsa sanat etkinliğini engellemelerinin mümkün olduğunu söyleyin. Yine de etkinliği engellemeye çalışırlarsa söz konusu müdahaleyi belgelemek için sesli ve görüntülü kayıt yapmaya ve orada bulunan kişileri tanık olarak ifade vermeye ikna etmeye çalışın. Bunun ardından elinizdeki kayıtları ve tanıkların isimlerini savcılığa bildirin ve söz konusu engellemeyi gerçekleştiren kamu görevlileri hakkında şikâyetle bulunun. Şikâyet dilekçesinde kamu görevlilerinin kimlik bilgilerinin yer alması

zorunlu değildir. Savcı dava açılması için kişinin kimliğini tespit etmekle yükümlüdür.

5. Kolluk güçleri etkinliği doğrudan engellemek yerine etkinliği düzenleyen kişilere veya etkinliğe katılmak isteyen kişilere yönelik dolaylı baskı uygulamaya çalışabilir, bu durumda, etkinliğin sürdürülmesi tavsiye edilir. Söz konusu baskıyı uygulayan kamu görevlilerinin müdahalesini belgelemek amacıyla sesli ve görüntülü kayıt alın. Baskıya şahit olan kişileri tanıklık yapmak üzere ikna etmeye çalışın. Bu tür bir belgeleme ile birlikte ilgili kamu görevlileri hakkında şikâyetle bulunun. Şikâyet dilekçesinde kamu görevlilerinin kimlik bilgilerinin yer alması zorunlu değildir. Savcı dava açılması için kişinin kimliğini tespit etmekle yükümlüdür.

CEZA

6. Belirtilen tüm bu durumlarda varsa avukatınızı arayın ve engellenmek istenen etkinliğin yapılacağı yere gelmesini söyleyerek hukuki yardım talep edin.

7. Etkinliğin engellenmesi yazılı bir izne dayandırılıyorsa ve bunun bir ifade özgürlüğü ihlali olduğunu düşünüyorsanız, bununla ilgili hukuki yol izleyebilir, ayrıca bu kararın meşruluğunu sorgulamak amacıyla ulusal ve uluslararası bir kampanya başlatabilirsiniz.

G. SANAT ETKİNLİĞİNİZ GERÇEK VEYA ÖZEL HUKUK TÜZEL KİŞİLERİ (KÜLTÜR MERKEZİ, GALERİ, VS.) TARAFINDAN ENGELLENİRSE...

Gerçek kişilere veya şirket, dernek, vakıf gibi özel hukuk tüzel kişilerine ait mekânlarda düzenlenmek istenen sanat etkinlikleri, daha önce bu konuda sözlü veya yazılı sözleşme olmasına rağmen söz konusu mekânın yöneticileri tarafından engellenebilir. Bu tür durumlarda genelde gerekçe olarak hakaret, müstehcenlik, siyasi eleştiri ileri sürülür.

Ne yapabilirsiniz?

1. Mekânın kullanılması öncesinde mekân sahibi ile yazılı sözleşme yapmaya çalışın. Bu sözleşmede taraflardan birinin sözleşmeyi feshi durumunda sözleşmeyi fesheden tarafın diğer tarafa belli miktar cezai şart ödeyeceğine dair bir ibareye yer verin. Bu tür bir ibare mekân

sahibini keyfî şekilde etkinliği engellemekten caydırabilir. Yazılı olarak sözleşme yapılması ise mekân sahibine karşı yargısal usûllere başvurulduğunda davanın ispatını kolaylaştırır. Yazılı sözleşme olmaması durumunda, etkinlikle ilgili yapılan basın duyuruları, afişler, tanıtım çalışmaları vs., açılacak bir davada delil olarak kullanılabilir.

2. Etkinliğin engellenmesi ile maddi/manevi zarar ortaya çıkacaktır. Etkinliğin gerçekleştirilmesi için yapılan masrafların, belgelendirilmesi kaydıyla, maddi tazminat talepli olarak, etkinliğin gerçekleştirilememesi nedeniyle yaşanan üzüntü ve eserin ilk defa kamuya arzının engellenmesi gibi gerekçelerle de manevi tazminat talepli olarak tazminat davası açabilirsiniz.

3. Yargısal yolların tüketilmesinin ardından uluslararası mekanizmalara (Bkz. S.34) başvurabilirsiniz.

4. Tüm bu yargısal yollar haricinde hak ihlalleri için yargısal benzeri yollara (Bkz. S.25) başvurabilirsiniz.

H. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIğI VEYA BAŞKA BİR RESMÎ KURUMA YAPTIğINIZ FON BAŞVURUSU KEYFÎ GEREKÇELERLE REDDEDİLİRSE...

Kültür ve Turizm Bakanlığı sinema projelerine Destekleme Kurulu, özel tiyatrolara Destekleme Komisyonu, özel projelere ise Tanıtma Fonu yoluyla her yıl maddi destek verir. Kurul ve Komisyon'da meslek birliklerinden temsilciler ve sanatçılar da yer alır. Değerlendirme kriterleri çok açık belirtilmediği için değerlendirme sonuçları çeşitli tartışmalara yol açmaktadır.

Ne yapabilirsiniz?

1. Destek başvurularında nesnel bir değerlendirme yapılmasını güvence altına almak için meslek birliklerinin ve sanatçıların Kurul ve Komisyon toplantıları öncesi ortak tavır belirlemeleri ve toplantıların şeffaflaşması yönünde uzun dönemde çaba göstermeleri önerilir. Bu tür bir ön çalışma, Bakanlığın keyfî kararlarının önüne geçilebilmesi için etkili olacaktır.

2. Bu tür destek başvurularına dair Bakanlık tarafından verilen kararlar idari işlem niteliğindedir. Verilen kararlarla ilgili idare

mahkemelerinde iptal davası açabilirsiniz. İddianamenizde idarenin destek başvurularını değerlendirirken nesnel ölçütlerden hareket etmesini ve başvurunun reddi ile ilgili gerekçeli karar sunmasını talep edebilirsiniz.

3. Destek başvurusunun reddi kanundaki bir düzenlemeden kaynaklanıyorsa açılacak iptal davasında ilgili kanunun iptali için dava dosyasının Anayasa Mahkemesi'ne gönderilmesini talep edebilirsiniz. Başvurunun reddi konuyla ilgili Bakanlık tarafından kabul edilmiş bir yönetmelikten kaynaklanıyorsa, başvurunun reddi işlemi yanında yönetmeliğin ilgili maddelerinin iptali de talep edilebilir. Bu şekilde kanun veya yönetmeliğin belirli maddelerinin iptali, ileride başka destek başvurularının reddedilmesinin de önüne geçebilir.

Tüm bu yargısal yollar haricinde hak ihlalleri için yukarıda belirtilen yargısal benzeri yollara başvurulabilir.

I. FİLMİNİZ KAYIT VE TESCİL BELGESİ (ESER İŞLETME BELGESİ) OLMADIĞI GEREKÇESİYLE DAHA ÖNCE KATILMASI UYGUN GÖRÜLMÜŞ OLAN BİR FESTİVAL PROGRAMINDAN ÇIKARILIRSA...

Türkiye’de sinema filmleri açısından mevzuat, eser sahiplerinin sahip oldukları hakların ihlal edilmemesi, hak sahipliklerinin belirlenmesinde ispat kolaylığı sağlanması ve mali haklara ilişkin yararlanma yetkilerinin takip edilebilmesi amacıyla filmlere kayıt ve tescil zorunluluğu getirmiştir. 5224 sayılı Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması İle Desteklenmesi Hakkında Kanun ile de ülke içinde üretilen veya ithal edilen sinema filmlerinin, ticari dolaşıma ve gösterime sunulmasından önce kayıt ve tescile de esas teşkil edecek şekilde değerlendirileceği ve sınıflandırılacağı belirtilmiştir. Fakat, burada belirtilen değerlendirme kimi zaman bir ön denetim oluşturmakta ve sinema filmlerine sansürün yolunu açmaktadır.

Bir film ticari gösterime girsin veya girmesin mutlaka kayıt ve tescil zorunluluğu söz konusudur. Ancak ticari gösterime girebilmesi için ayrıca değerlendirilmiş ve sınıflandırılmış olması gerekir. Filmler yalnızca festival gibi etkinliklerde gösterilecek ise değerlendirme ve

sınıflandırma zorunluluğu bulunmamaktadır, ancak kayıt ve tescil zorunluluğu hâlâ geçerlidir.

Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılmasına İlişkin Usûl ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 15. maddesi ile festivaller bakımından yabancı yapımlara istisna getirilmiş ve kayıt ve tescil şartı aranmamıştır. Ancak bu istisna yalnızca yabancı yapımlar için söz konusudur ve yerli yapımlar için değerlendirme ve sınıflandırma aranmamakla birlikte kayıt ve tescil zorunluluğu hâlâ geçerlidir. Bu kısıtlamalar haricinde kayıt ve tescil edilmemiş filmlerin gösterimi ile ilgili 10.000 TL ve 50.000 TL gibi yüksek para cezaları öngörülmüştür.

Ne yapabilirsiniz?

1. Yasa ve Yönetmelik'te yer alan bu düzenlemelerin bir an önce değiştirilmesi ve festival gösterimlerinde yerli filmler için kayıt ve tescil zorunluluğunun kaldırılması gerekmektedir. Bunun için sinema sektörü bileşenlerinin örgütlenerek biraraya gelmesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nı harekete geçirmek üzere savunuculuk faaliyetleri yürütmesi önerilir.

2. Yönetmelik gereği, festival programına seçilen eserlerin sahiplerinden Kayıt ve Tescil Belgesi istenmesi hukuki bir uygulamadır. Ancak bu tür bir belgenin yokluğu bilinmesine rağmen festival programına alınan filmin daha sonra festival programından çıkarılması maddi ve/veya manevi bir zarar doğurur. Bu zararın giderilebilmesi için festivale yönelik bir tazminat davası açabilirsiniz. Bu tür bir durumla karşılaşılması için festival yönetimi ile öncesinde sözleşme yapılması ve eser sahibinin sözleşmede cezai şart öngörmesi önerilir. Sözleşme imzalamadıysanız, elektronik posta, etkinliğin tanıtım materyalleri ve sözlü onay da yeterli olacaktır.

HUKUK

3. Tüm bu yargısal yollar haricinde hak ihlalleri için yargısal benzeri yollara başvurabilirsiniz (Bkz. S.25).

J. ÖZEL BİR KURUM TARAFINDAN DÜZENLENEN VE KÜRATÖR TARAFINDAN TASARLANAN BİR SERGİDEN, FESTİVALDEN, ESERİNİZ SANATSAL TERCİHLER DIŞINDA HERHANGİ BİR KAYGIDAN DOLAYI ÇIKARILIRSA VEYA ESERİNİZE MÜDAHALE EDİLİRSE...

Gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisi tarafından düzenlenen sanat etkinliğine katılımı uygun görülen sanat eserinin, sanatsal tercihler dışında bir nedenden dolayı etkinlikten çıkarılması ifade özgürlüğüne müdahaledir. Burada müdahale devlet dışı bir aktör tarafından gerçekleştirilir. Böyle bir durumda dahi bu kişilerin ifade özgürlüğü kapsamında yükümlülükleri söz konusudur. Bu tür müdahaleler genellikle ahlâka aykırılık, müstehcenlik, dinî hassasiyetler veya siyasi gerekçelerle yapılmaktadır.

Ne yapabilirsiniz?

1. Bu tür bir sansürle karşılaşmak istemiyorsanız eseri sergilemek isteyen kişi ile yazılı sözleşme yapabilir ve bu sözleşmede yüksek miktarda cezai şart öngörebilirsiniz.

2. Bir kez etkinliğe kabul edilen eserin daha sonra yukarıda belirtilen nedenlerle etkinlik dışında bırakılması hukuka aykırı bir müdahaledir. Bu tür bir durumda eser sahibi ile eseri sergileyen kişi arasında yazılı olmasa dahi bir sözleşmenin var olduğu kabul edilir. Sanatsal tercihler dışında bir nedenden dolayı esere bu tür bir sansür uygulanması durumunda söz konusu uygulamayı gerçekleştiren gerçek veya tüzel kişiye yönelik tazminat davası açabilirsiniz.

3. Eserin bütünlüğüne müdahale edilirse, başka bir deyişle, esere herhangi bir fiziksel müdahalede bulunulur ve eserde değişiklik yapılırsa, bu, eser sahibinin manevi hakkına müdahale niteliğindedir. Eserde, eser sahibinin rızası olmaksızın herhangi bir değişiklik yapılması mümkün değildir. Bu tür bir müdahale açıkça hukuka aykırıdır ve haksız fiil niteliğinde kabul edilir. Bu haksız fiil nedeniyle ortaya çıkacak maddi/manevi zararın giderilmesi için tazminat davası açabilirsiniz.

4. Müdahale edilen eserin değerinde bir düşüş yaşanması durumunda bu fiil ayrıca “mala zarar” suçunu oluşturur. Bu müdahale ile ilgili olarak savcılığa şikâyetle bulunabilirsiniz. Savcılıkların önce soruşturma başlatması ve ardından ceza davası açması mümkündür.

5. Yargısal yolların tüketilmesinin ardından uluslararası mekanizmalara (Bkz. S.34) başvurabilirsiniz.

6. Tüm bu yargısal yollar haricinde hak ihlalleri için yukarıda belirtilen yargısal benzeri yollara (Bkz. S.25) başvurabilirsiniz.

PRATİK BİLGİ VE ÖNERİLER

5

**MÜCADELE ALANI OLARAK
SANATSAL İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ**

Şu ana kadar sanatsal ifade özgürlüğü alanında hak arama yolları hukuki bir çerçevede anlatılmıştır. Hukuki yollara başvurma yanında, mevcut hukuki olanakları sorgulayan, hukukun kapsamını genişleten ve diğer hak mücadeleleriyle kesişmeyi amaçlayan insan hakları aktivizmi çerçevesinde uzun dönemli stratejilerin belirlenmesi gereklidir. Örneğin engellemeler karşısında davaların sonuçlarının olumlu ya da olumsuz sonuçlanmasından bağımsız olarak yukarıda sıralanan hukuki yollara başvurmak bir strateji olabilir. Sonucu ne olursa olsun konuyla ilgili geniş kamuoyu yaratmak ve kurumların keyfi uygulamalarına karşı baskı yaratmak amacıyla davalar stratejik davalara dönüştürülebilir.

Stratejik dava nedir?

Yargısal usüllere başvurmak çoğu zaman uzun yıllar süren bir hukuk mücadelesi anlamına gelir. Bu durum sanatçıları yargısal yollara başvurmaktan caydırabilir. Bazen yargılama sürecinin sonunda verilen karar geçmişte yaşanan sanatsal ifade özgürlüğü ihlalinin giderme konusunda yetersiz kalmaktadır. Örneğin bir tiyatro topluluğunun turne için bir günlüğüne gittiği şehirde oyunlarının sergilenmesinin valilik tarafından yasaklanması idare mahkemesinde davaya konu olabilir. Ancak bu tür bir davanın yıllar sonra kazanılmasının fiilen söz konusu oyunu oynamak isteyen topluluk bakımından anlamı olmayabilir. Bununla birlikte davanın kazanılması vali veya kaymakam gibi mülki idare amirlerinin bu tür davranışlarının hukuka aykırı olduğunun mahkemeler tarafından tescil edilmesi anlamına gelecektir. Gelecekte aynı kişilerin veya başka kamu görevlilerinin bu tür davranışlar sergilemesinin bir ölçüde önüne geçilmesini sağlayacaktır.

Yargısal yolları kullanmanın bir başka yöntemi ise “dava yolu stratejisi”nin kullanılmasıdır. Dava yolu stratejisi yöntemi bazı vakaların özel olarak seçilmesi ve davaya konu edilmesini esas alır. Açılan dava ile hukuk kurallarında, hukuk kurallarının uygulamasında belirgin değişiklikler yaşanması ya da belirli bir konuya yönelik kamuoyunun harekete geçirilmesi için çalışılması anlamına gelmektedir. Dava yolu stratejisi, bireysel dava yoluyla toplumsal değişimi harekete geçirme amacı taşır. Bu strateji ile hedeflenenler şunlardır:

- Birçok insan hakkı alanında olduğu gibi sanatsal ifade özgürlüğü alanında da mahkemelerin içtihatlarını olumlu yönde değiştirmek;
- Uluslararası standartlarla uyumsuz olan hukuk kurallarında değişikliğe gidilmesini teşvik etmek;
- Mevcut hukuk kurallarının sanatsal ifade özgürlüğü ile uyumlu bir şekilde uygulanmasını sağlamak;
- Yargısal başvuru yolları kullanarak sanatsal ifade özgürlüğü

ihlallerinin belgelenmesini sağlamak;

- Sanatsal ifade özgürlüğü alanında ortaya çıkan ihlalleri ortadan kaldırmak.

İfade özgürlüğü sınırları tanımlı bir hak olmadığından, bu alanı özgürlük adına genişletmek için alandaki aktörlerin sürekli mücadele etmesi gerekir. Ayrıca, ifade özgürlüğünün tanımı ve kapsamı dünyadaki gelişmelerden doğrudan etkilenmektedir. Sanatsal ifade özgürlüğü hakkının ihlali Türkiye'ye özgü değil, evrensel bir sorundur. Bu sebeple bu mücadelenin Türkiye'deki ve diğer ülkelerdeki sanatçılarla dayanışma içinde verilmesini sağlayacak örgütlenmelerin oluşturulması önerilir.

Ancak sanatçıların, sanat kurumlarının ve insan hakları örgütlerinin mücadelesinin ortaklaştığı, uzun dönemli ve insan hakları etrafında örülmüş bir aktivizm, sansürün hep öne sürüldüğü gibi münferit değil, sistematik bir şekilde gerçekleştiğini ortaya çıkarabilir.

Başka ne yapabilirsiniz?

1. Sanatsal ifade özgürlüğü hakkı ile ilgili bilgiyi yaygınlaştırabilirsiniz.
2. Maruz kaldığınız veya tanık olduğunuz sanatsal ifade özgürlüğü hak ihlallerini ifşa edebilir ve kamuoyuna duyurabilirsiniz.
3. Hak ihlallerini izleyen ve raporlayan yerel platformlara katılabilirsiniz.
4. Uluslararası mekanizmalara (BM, AB gibi) dönemsel olarak sunulan ifade özgürlüğü durum raporlarının hazırlanma sürecine dahil olabilirsiniz.
5. Yargılanan sanatçıların dava sürecini takip edebilir, duruşmalara katılabilir ve sanatçılara desteğinizi gösterebilirsiniz.
6. Tehdit altındaki sanatçılarla dayanışma gösterebilir, onlara destek verebilirsiniz.
7. Yasal değişiklik taleplerinde bulunmak için savunuculuk çalışmalarına katılabilirsiniz.
8. Hak ihlalleri ile ilgili ulusal ve uluslararası kampanyalar düzenleyebilirsiniz.
9. Başka ülkelerde yaşam hakkı tehlikede olan sanatçılara koruma sağlayabilir ve bu sanatçıların güvende olmaları için yerel bir ağ oluşturabilirsiniz.

EKLER

A. SÖZLÜK

Adli yardım

Avukatlık ücretini ve/veya yargılama giderlerini karşılama olanağı olmayan kişiler için avukatlık ücretinin ve/veya mahkeme harçları ve diğer yargılama masraflarının devlet tarafından karşılanması.

Adli yardım bürosu

Hukuki yardıma ihtiyacı olup avukatlık hizmetinden yararlanmak için maddi olanağı bulunmayan kişilere barolar tarafından ücretsiz olarak sağlanan hizmetleri sunan merkez.

Anayasa

Bir devletin temel yapısını, yönetim biçimini, devletin temel organlarının kuruluşu, işleyişi ve birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen, temel hak ve özgürlüklere yer vererek bireylerin ve birey gruplarının bu hak ve özgürlüklerini gerek devlete gerekse diğer bireyler ve birey gruplarına karşı güvence altına alan en üst düzeydeki hukuk kuralları.

Anayasa Mahkemesi

Türk hukukunda Anayasa değişikliklerini şekil bakımından; kanun, kanun hükmünde kararname ve TBMM İçtüzüğü değişikliklerini şekil ve esas bakımından; Anayasa hükümleri temelinde denetleyen ve Anayasa'ya aykırı bulunanları iptal edebilen; Anayasa'da ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer alan hak ve özgürlüklerin ihlali durumunda iç hukuk yollarının tüketilmesinin ardından yapılan bireysel başvuruları inceleyerek ihlal kararlarına hükmedebilen yüksek yargı organı.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Avrupa Konseyi tarafından insan haklarının etkin biçimde tanınmasını ve korunmasını hedef alarak hazırlanan ve 1953 yılında yürürlüğe giren uluslararası sözleşme. Sözleşme'nin resmî adı İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme'dir.

Baro

Her ilde avukatların, avukatlık yapabilmek için bağlı olmaları zorunlu oldukları meslek kuruluşu.

Birinci kuşak haklar

Medeni ve siyasal hak ve özgürlükleri içerir; bireyin dokunulmaz, özel alanını belirler ve bireyi devlet ile topluma karşı korur. Din ve vicdan özgürlüğü, ifade özgürlüğü, özel hayatın korunması, kanun önünde eşitlik ve siyasal yaşama katılım gibi birçok hak bu grupta yer alır.

Birleşmiş Milletler

II. Dünya Savaşı'nın ardından uluslararası ilişkileri istikrara kavuşturmak ve dünya barışını sağlam temeller üzerine oturtmak amacıyla 1945 yılında kurulan, 193 devletin üyesi olduğu uluslararası kuruluş.

Birleşmiş Milletler komiteleri

İnsan hakları sözleşmelerini yorumlayan, sözleşmelerin taraf devletlerde nasıl uygulandığını denetleyen ve bazı durumlarda sözleşmenin ihlaline ilişkin şikâyetleri inceleyen yargısal benzeri nitelikte oluşturulmuş uluslararası organlar.

Çocuk

On sekiz yaşını doldurmamış kişi.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi

1966'da kabul edilen, 1976'da yürürlüğe giren ve Türkiye tarafından 2003 yılında onaylanan Birleşmiş Milletler Antlaşması. Irk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi fikir ayrımı gözetilmeden eşitlik, eşit işe eşit ücret, sendika ve toplu sözleşme hakkı, grev hakkı, sosyal güvenlik hakkı, eğitim hakkı, aile kurma hakkı, kültürel faaliyetlerde bulunma hakkı, çalışma şartlarının iyileştirilmesi gibi konularda hükümler içerir.

Haksız fiil

Bir kimsenin, hukuk kurallarına aykırı ve zarar verici davranışı.

Hukuk

Belirli bir zamanda belirli bir toplumdaki ilişkileri düzenleyen ve uyulması devletin yaptırım gücüyle zorunlu kılınan kurallar bütünü.

İçtihat

Bir yargı organı tarafından verilmiş, ilgili tarafları veya herkesi bağlayan kararlar.

İdare/ Kamu idaresi

Hükümetin denetimi altında kamu hizmeti gören örgüt.

İdari işlem

İdare organlarının kamu hizmetine ilişkin yaptıkları işlemler.

İkinci kuşak haklar

“İsteme hakları” ya da “sosyal ve ekonomik haklar” olarak adlandırılan bu haklar, devletin bireye çeşitli hizmetler sunmasını gerektirir. Çalışma hakkı, eğitim hakkı, sağlık hakkı, sosyal güvenlik hakkı, vb. başlıca örnekleridir.

İnsan hakları

Tüm insanların, sadece insan olmaları sıfatıyla doğuştan sahip oldukları, dokunulamaz, devredilemez ve vazgeçilemez hak ve özgürlükleri.

İptal davası

Bir idari işlemin iptali için idari yargı organlarında açılan dava.

Kamu düzeni

Genel güvenlik ve diğer kamu hizmetlerinin normal biçimde sürdürülmesi, toplumsal düzen.

Kamu hizmeti

Devlet veya diğer kamu tüzel kişileri tarafından veya bunların gözetimi ve denetimi altındaki diğer kişilerce, kamunun genel ve ortak gereksinimlerini sağlamak için sürdürülen etkinlikler.

Kanun/Yasa

Anayasa tarafından yetkili kılınan, TBMM tarafından Anayasa’da öngörülmüş usullere uygun olarak kabul edilip yürürlüğe konan veya değiştirilen genel, objektif, herkes için bağlayıcı ve sürekli hukuk kuralları.

Kolluk güçleri

Kamu düzeni ve güvenliğini koruma ve kollama, suçu önleme ve suç işlendikten sonra suçluları bulmakla görevli, gerektiğinde zor kullanma yetkisine sahip, hukuken verilen yetkiler içerisinde görev yapan kamu görevlilerine kolluk gücü adı verilir.

Kovuşturma

Savcılar tarafından bir kişinin suç işlediği ve cezaya çarptırılması gerektiği iddiasıyla düzenlenen iddianamenin mahkeme tarafından kabul edilerek ceza davasının açılmasının ardından, ceza mahkemesinin bu kişinin suçu işleyip işlemediğine dair karar vermesine kadar geçen yargılama süreci.

Maddi tazminat davası

Hukuka aykırı şekilde kişilik haklarına saldırıda bulunulduğunu düşünen bir kişinin, bu saldırıdan dolayı uğramış olduğu maddi zararların giderilmesi için açtığı dava.

Mağdur

Bir haksız fiil ve suç sonucunda zarar gören kimse.

Manevi tazminat davası

Hukuka aykırı şekilde kişilik haklarına saldırıda bulunulduğunu düşünen kişinin, bu yüzden duymuş olduğu üzüntü veya utancın giderilmesi için açtığı dava.

Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi

1966’da kabul edilen, 1976’da yürürlüğe giren ve Türkiye tarafından 2003 yılında onaylanan Birleşmiş Milletler Antlaşması. Sözleşme’de, yaşama hakkı, işkenceye ve diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele ve cezaya karşı korunma, keyfî gözaltı ve tutuklamadan korunma, özgürlüğü kısıtlanan kişilere insanca muamele, seyahat ve ikametini seçme özgürlüğü, düşünce, vicdan ve

din özgürlüğü, ifade özgürlüğü, etnik azınlıklar için kültürlerinden yararlanma, dinlerine inanma, dinlerini öğretme ve dillerini kullanma hakları konularında hükümler yer alır.

Mevzuat

Yürürlükte olan anayasa, kanun, tüzük, yönetmelik vs. hukuk kaynaklarının tümü.

Muafiyet

Yükümlülük dışında tutulma.

Nefret söylemi

İrkçı nefret, yabancı düşmanlığı, antisemitizm (Yahudi düşmanlığı) ve hoşgörüsüzlük temelli saldırgan milliyetçilik, etnik merkezietçilik, ayrımcılık ve azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli kişilere karşı düşmanlık gibi diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her tür ifade biçimi.

Nefret suçu

Mağdurun, mülkün ya da işlenen bir suçun hedefinin, gerçek veya hissedilen ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engellilik, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir grupta, gerçek ya da öyle algılanan bağlantısı, ilgisi, bağlılığı, desteği ya da üyeliği nedeniyle seçildiği, kişilere veya mala karşı suçları da kapsayacak şekilde işlenen her türlü suç.

Re'sen

Kendi başına, kendiliğinden, bağımsız olarak, kimseye bağlı olmaksızın.

Soruşturma

Bir olayı açıklığa kavuşturmak amacıyla bir idari makamın veya savcılıkların yönettiği, ilgililerden ve tanıklardan bilgi toplama, konuyu inceleme işi, tahkikat, ceza davasını hazırlama süreci.

Tazminat

Hukuka aykırı olarak başkalarına verilen maddi veya manevi zararlara karşılık ödenen bedel.

Tebliğat

Bir hukuki işlemin yetkili makamca, ilgili kişinin bilgisine sunulmak üzere, kanun ve usûle uygun olarak yazı veya ilanla bildirilmesi.

Temyiz

Bir mahkemece verilen kararın, kanun ve usûl yönünden yüksek mahkemece incelenmesini sağlayan yasal yol.

Tüzel kişi

Belirli bir amacı gerçekleştirmek üzere örgütlenmiş, hukukun bağımsız birer varlık olarak tanıdığı kişi veya mal toplulukları.

Uluslararası hukuk

Ülkeler arasındaki uluslararası ilişkileri, uluslararası kuruluşların kuruluşunu ve işleyişini düzenleyen hukuk.

Uluslararası sözleşme

İnsan hakları hukuku özelinde, devletler arasında düzenlenen, kişilerin hak ve özgürlüklerini genişleten ve güvence altına alan ve uygulanması uluslararası kuruluşlar tarafından denetlenen hukuk belgesi.

Yaptırım

Hukuk kurallarına uyulmasını güvence altına almak amacıyla, bir hukuk kuralına uyulmadığı durumda ceza, tazminat vs. öngörülen sonuçlar.

Yönetmelik

Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzel kişilerinin kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla çıkardıkları yazılı hukuk kuralları.

Yükümlülük

Yasalarca zorunlu kılınan görev.

B. SANATSAL İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ İLE İLGİLİ MEVZUAT

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi

Madde 15

1. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, herkesin:

(a) Kültürel yaşama katılma hakkına;

(b) Bilimsel ilerlemeden ve uygulamalarından yararlanma hakkına;

(c) Kendisinin yarattığı herhangi bir bilimsel, edebi ya da sanatsal üründen doğan maddi ve manevi çıkarların korunmasından yararlanma hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

2. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletlerin, bu hakkın tam olarak kullanılmasını sağlama yönünde alacakları tedbirler, bilim ve kültürün korunması, geliştirilmesi ve yayılması için gerekli olan tedbirleri kapsayacaktır.

3. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, bilimsel araştırma ve yaratıcı faaliyetler için gerekli özgürlüğe saygı göstermekle yükümlüdürler.

4. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, bilimsel ve kültürel alanda uluslararası işbirliğinin ve temasların özendirilmesinden ve

geliştirilmesinden doğacak yararları kabul ederler.

Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi

Madde 19

1. Herkes, kimsenin müdahalesi olmaksızın istediği düşünceye sahip olma hakkına sahiptir.

2. Herkes, düşüncelerini açıklama hakkına sahiptir; bu hak, herkesin, ülkesel sınırlara bağlı olmaksızın her çeşit bilgiyi ve fikri, sözlü, yazılı ya da basılı biçimde, sanat eserleri biçiminde ya da kendi seçeceği herhangi bir başka biçimde araştırma, edinme ve iletme özgürlüğünü de içerir.

3. Bu maddenin 2. fıkrasında öngörülen hakların kullanılması, özel bazı görev ve sorumlulukları da beraberinde getirir. Dolayısıyla, bunlara bazı sınırlamalar da konulabilir; ancak, bu sınırlamaların yasalarda öngörülmüş olması ve;

(a) Başkalarının haklarına ve şöhretine saygı bakımından ve;

(b) Ulusal güvenliğin, kamu düzeninin ya da kamu sağlığı ve genel ahlakın korunması bakımlarından gerekli olması zorunlu olmalıdır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Madde 10

1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamları tarafından müdahale edilmeksizin ve ulusal sınırlar dikkate alınmaksızın, görüş sahibi olma, bilgi ve düşünceleri edinme ve yayma özgürlüğünü içerecektir. Bu madde devletlerin yayıncılığı, televizyon veya sinema işletmelerini izin alma koşuluna bağlamasını engellemeyecektir.

2. Bu özgürlüklerin kullanımı, beraberinde ödev ve sorumlulukları getirdiği için ulusal güvenlik, toprak bütünlüğü veya kamu emniyeti menfaatlerine, düzensizliğin veya suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık veya ahlakın korunması, başkalarının şöhret veya haklarının korunması, gizli olarak elde edilen bilgilerin açıklanmasının önlenmesi veya yargı organlarının otorite ve tarafsızlığının sürdürülmesi için yasa tarafından öngörülen ve demokratik bir toplumda gerekli olan formalitelere, koşullara, kısıtlamalara veya cezalara tabi tutulabilir.

ANAYASA

Düşünce ve kanaat hürriyeti

Madde 25

Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti

Madde 26

Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usûlünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlandırılabilir.

Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellemek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlandırması sayılmaz.

Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usûller kanunla düzenlenir.

Bilim ve sanat hürriyeti

Madde 27

Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Yayma hakkı, Anayasanın 1 inci, 2 nci ve 3 üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz.

Bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir.

Sanatın ve sanatçının korunması

Madde 64

Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır.

C. İLGİLİ KURUMLARIN İLETİŞİM BİLGİLERİ*

Yargısal Benzeri Kurullar

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu

<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/basvuru.htm>

T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu

<http://www.ombudsman.gov.tr/>

Türkiye İnsan Hakları Kurumu

<http://www.tihk.gov.tr/tr/>

Türkiye İnsan Hakları Kurumu

<http://www.tihk.gov.tr/tr/>

Başvuru Yapılabilecek Uluslararası Kurumlar

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne Başvuru Rehberi

<http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants>

Birleşmiş Milletler Kültürel Haklar Özel Raportörü

<http://www.ohchr.org/en/Issues/CulturalRights/Pages/SRCulturalRightsIndex.aspx>

Birleşmiş Milletler Özel Raportöre Başvuru ile ilgili Bilgi

<http://www.ohchr.org/EN/Issues/CulturalRights/Pages/Complaints.aspx>

Birleşmiş Milletler Özel Raportöre Başvuru Rehberi

<http://www.ohchr.org/EN/Issues/FreedomOpinion/Pages/Complaints.aspx>

Uluslararası Koruma Ağları

ICORN

www.icorn.org

Artist Protection Fund

<http://www.iae.org/Programs/Artist-Protection-Fund>

Safemuse

www.safemuse.org

ArtistSafety.net (Free Dimensional)

<http://freedimensional.org/about/>

Lisière

http://www.resartis.org/en/residencies/list_of_residencies/?id_content=6994

* Kültür Hareketi tarafından desteklenen ARJ (The Arts Rights Justice) adlı girişimin hazırladığı Sanatta İfade Özgürlüğü kılavuzundan faydalanılmıştır.

Siyah Bant Yayınları

Asena Günel (Ed.), Sanatta Sansür: Farklı Aktörler ve Mekanizmalar, Siyah Bant Yayınları, 2012

http://www.siyahbant.org/wp-content/uploads/2012/09/siyahbant_kitap_final_web.pdf

Ulaş Karan, Sanatta İfade Özgürlüğü, Sansür ve Hukuk, Siyah Bant Yayınları, 2013

http://www.siyahbant.org/wp-content/uploads/2013/11/siyahbant_kitap02_web.pdf

Siyah Bant, Freemuse, Düşünce Suçuna Karşı Girişim, Birleşmiş Milletler Evrensel Periyodik İzleme Ortak Paydaş Raporu – 2014

<http://www.siyahbant.org/wp-content/uploads/2015/01/EPI-2014-Turkiye-Ortak-Paydas-Raporu-Freemuse-SiyahBant-Dusun-Tam-Metin-TR.pdf>

